

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno mė-
nesio. Metinė prekė su
prisiuntimu:

Rusijoje . . . užengtose
gromatose . . . 6 rubl.,
Prusose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtą dalį ištisos eilutės
smulkaus rašto 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje, Tilžėje.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

„Žvėriškasis nacionalizmas“.

Rusų retrogradais paskutiniame laike už viens kito suniko įieskoti, kokiū būdu veikiausiai galima būtų išdildyti jų „galingoje tėvyneje“ ne-rusiškusius gaivalus. Siurpuliai ima, skaitant jų visokius užmanymus: įsteigia tam tikras draugystes Rusų dvarininkų (tai jau įvyko piet-vakariniėje Rusijos šalyje), kurios turi rūpintis pirkti išprustančią iš ne-Rusų rankų žemę ir parduoti ją pasukui Rusams ir neišvengtinai pravoslavams, tai užmano visokius budus įkurti rusiškai kolonizacijai „pakraščiuose“ . . . Ypač patiko jiems ta kolonizacija. Kaip žinia, iš yvairių Rusijos gubernijų daugelis nuvarginto svieto traukia į Siberiją. Bet, nors Rusija „plati ir turtinga,“ visgi iki šiolei da nebeturi prigulincios tvarkos: daugumas išėivių neranda sau pusėtinios vietos ir Siberijoje. Ir štai patrijotai laikraščio „Moskovskija Viedomosti,“ neilgai paise, rado naują kelią išėiviams — į Finliandiją ir į . . . „Vakarini kraštą.“ Vakariniame krašte gyventojų nesulygintinai tirščiau, nekaip rusiškose gubernijose ir Siberijoje; bet tai mažmožis: „Priešingi rusiškai viešpatystės stichijai gaivalai — sako „M. V.“ № 222 šių metų — turi pasitraukti ir duoti vietą atliekančiai dalei mūsų gyventojų, tai pusei milijono Rusų išėivių, kurie per 5—6 metus, iki nuties geležinkelį į rytus (per Siberiją), taps galingu įnagiu asimiliacijos mūsų pakraščių Europoje.“ Tegul, esa, tikrai valdžia pripažins reikalingumą šitokios kolonizacijos, tai lengva busią išrasti ir budą, kaip Rusų kolonistai galėtų užtoti „pakraščiuose“ vietą „antirušiškių gaivalų.“ Koks turėtų būti „budas kolonizacijos,“ galima spręsti pagal tai, kad į paskutinį projektą sustiprinimo kolonizacijos Lietuvoje įeina ir toks punktas, kaip „apmalšinimas fanatizmo priešingų kolonistams žemaičių.“

Žinoma, geresnėji dalis Rusų inteligentų, kaip galėdama, priešinasi tokiems retragradų užmanymams, reikalauja tolerancijos, primena jiems reikalingumą brolystės tarp gyventojų yvairių tautų; bet šiandien retrogradų dienos, ir jie daro sayo. „Mes žinome, ko norime — šaukia „Novorosijskij Telegraf,“ polemizuodamas su laikraščiu „Russkaja Žizn.“ Mes norime pravoslavų Rusijos, žydincios po neapbrėžiuota valdžia Rusų Caro, Rusijos, ku-

rioj visi gyventojai, nežiurint ant jų kilties — Rusai iš dvasios ir kalbos ir nemano apie nieką daugiau, kaip tiktai apie labai vienodos (jedinoi) Rusijos, neturi ir negali turėti savo nacionališkių reikalų . . . Šita vienoda ir nedalintina (nierazdielnaja) Rusija — tikime — anksti ar vėlai įvyks ir ji bus amžina.“

Teip atvirai Rusų šovinistai iki šiolei da, mums rodosi, nebuvo kalbėję. Tokio stataus, ne-mielaširdingo nepripažinimo individuališkumo priklausanšių Rusijai tautų da mums neteko girdėti. Paremti laimę Rusų ant šiteip sutremptų tiesų ne-rusiškių gaivalų — tai idealas tikrai „žvėriško nacionalizmo,“ kaip teisingai pavadino sądarbininkas „Viestn. Jevr.“ Vl. Salovjovas, retrogradų „patrijotizmą.“

Mes labai tikime galingumui Rusų kumsčios, tiktai abejojame, ar užteks tos kumsčios ant visų Rusijos „pakraščių.“ Bepiga būtų, kad reikėtų „surusinti“ tiktai svetimi Rusams gaivalai; bet, kaip žinia, Mažrusiai jau nuo seniai serga ypatinga liga, chochlomanija, suvis neatsiūtodančia rusiška kvapsnia, o dabar pasirodo, kad Baltrusiai teipgi nevisai da „rusiški.“ „Žinoma — skaitome gromatoj iš Minsko („M. Vied.“ № 175 šių metų) — Baltrusiai ne Lenkai, ir perėjimas žemės iš Lenkų į jų rankas — faktas labai smagus; aš betgi nesikėsinu Baltrusio, tokio, koks jis yra, pavadinti Rusu. Taigi ji (Baltrusi) ar reikia surusinti, įkvėpti jam tą rusišką sveiką dvasią, kurios jisai nustojo per 2 suviršum amžiu sunkaus Lenkų jungo.“

Taigi tai! Ar ne perlabai jau nepasiekiamas retrogradų idealas, ar ne perdaug pasitiki jie ant savo galybės, ar ne perdrasiai užmerkia jie akis nuo šio laiko dvasios, ar ne perdidelį atsakymą apsiima ant savęs prieš ateisiančią Rusų kartą, platindami šiandien savo „žvėrišką nacionalizmą?“ Tokia politika, kokios nori Rusų retrogradais ir prie kurios vis labiau linksta paskutiniame laike Rusų valdžia, neilgam; ji gal pasibaigti labai nesmagia katastrofa: reikia tiktai kokio didesnio nepasisekimo Rusams Europos viešpatysčių koncerte, ir gal kilti iš pusės teip skaudžiai skriaudžiamų tautų atkeršijimas. Ir juo toliau nužengs Rusų valdžia šių dienų keliais, juo vėliaus įvyks atkeršijimas, ir juo jis bus smarkesnis.

Kaip ant aukščiaus išguldyto idealo „žvėriškojo nacijonalizmo“ Rusų retrogradų, teip lygiai ir ant vaisių, kuriuos gal atnešti paremta ant tokio nacijonalizmo politika, mums, Lietuviams, visados reikia turėti atkreiptas akis. Ant kiekvieno žingsnio mūsų vadovams priguli turėti atmintyje, kad Lietuviai — tai tiktai dalelė ne-rusiškųjų gaivalų Rusijoje, ir kad mes galėsime prigulinčiai gintis nuo prispaudėjų tiktai darbūdamiesi iš-vien namieje ir elgdamiesi sutartyje su kitoms slėgiamoms tautoms.

Kriokava, Rugsėjis 93 m. *Mark-bis.*

Amžiaus dvasia.

Ar gali mus šio amžiaus vaikus, išauklėtus ir jausmais tokių dvasios milžinų, kurie savo įkvėptu žodžiu skelbia ne tiktai gilų supratimą visokių žmonių vargų ir pasigailėjimą jų, bet dar gi patį Dievą šaukia kovon už milijonų katėdas, ar gali mus, tokio amžiaus vaikus, nekiek nesujūdinti tos valandos, kuriose tarytum visos ašaros prikimo nuskriaustųjų, visi širdies jausmai nelaimingųjų ir kruvinas prakaitas vargdienių apsiaučia lyg gedulingu šydu visą pasaulę ir turi prislėgusios visu savo sunkumu mūsų dvasios-spėkas? Veltu tada aškini sau, juog kiekvieną valandą vis platesne vėga plaukias tautų apšvietimas pranašauja mums aušrą linksmesnių dienų. Veltu protauji, juog skausmai ir nuliūdimai atskiro žmogaus širdies neturi galybės nė atsverti skausmus ir nuliūdumus milijonų, nė suturėti arba į ktą šalį pakreipti bėgi jų gyvenimo. Tokiose valandose ką gali padaryt šaltas žmogaus protavymas?! Vietoj gėrėtis puikumu apdarų savo pažįstamų matai tik išblyškusius skruostus, įdubusias krūtines, pailsusias akis ir liesus, kietus pirštus siuvėjų; skaitai pavargusių žmogystų nemiegotas naktis, apverstas ant pri-taikymo švelnių šilkų prie išlepintų kūnų turtingesnių ypatų*)! Kiekvienas skanus valgo kąsnis primena milijonus alkanų burnų! Kiekvienas aukso blizgėjimas iššaukia pamėklas sukietėjusių, pūslėtų, išdžiūvusių, juodų, kaulnotų, apipintų gislomis, tankiai dar geležiniais pančiais apkaustytų rankų auksa-kasių! Kiekvienas pilnas džiaugsmo šyptelėjimas arba proto išgudinimą reiškiąs ištarimas veda prieš akis tavo dvaselės**) begalo ilgas eiles žmonių galvų ir krūtinių, į kurias neįpuola nė vienas spindulėlis šviesės mirties arba prakilnesnio jausmo! Skausmo perversa širdis šaukia tada: kur toji meilė artymo, kurią šio laiko civilizacija garsina tūkstančiais lūpų, nerasdama jai vietos savo veikaluose? Kur turime jos jį ieškoti? Ar gyvenime atskiro žmogaus, visam pripildytam rūpesčių apie nuramdymą savo reikalų ir pasimėgimų? Rasi istorijoje praeities, kurios kiekvienas lapas sulietas krauju ir ašaromis silpnųjų ir mažųjų šios pasaulės ir kurioje tik kur-ne-ku, lyg girioje menkas žiburėlis naktimis žerindžio kirmino, šviečia tikra meile žmonijos įkvėpta mintis?

Nerimstanti fantazija iššaukia tada. vieną paskui kitą, vis baisesnius paveikslus, atidengia tūleriopas įsikėrėjusias žaizdas ir ligas mūsų gyvenimo, iki silpną žmogaus protą nejauciantį spėk s visoms toms negandoms atremti apsiaubis savo juoda sparnu abejojimas! Paklydusi mintis susidrumsočia jau visiškai; nerasdama niekur šviesos, nė krūtinėje artymo, nė

*) ypatė = persona, asaba.

**) dvaselė = anima, duša.

savo paties, ji pradeda tikėti, juog teisybė ir teisingumas yra nepagaunama pamėkla arba nelyginant žvakės liepsna, prie kurios pučpelės (?) susidėgina savo sparnus!

Tokių jausmų prislėgtam žmogui viskas išrodo nedora, juoda, bjauru, ypač draugystė linksminančiųsi žmonių. Todėl ir aš, nesibaidydama nė sunkių, pilkų debesų, ketinančių tuojau pravirkti, nė vėlyvo laiko, tik norėdama kokiū-nors būdu nuraminti pakilusią manyje audrą, bėgau vis prieš save, iki pailsus apstojau ant kalno, gulindžio pajūryje, senoms pušimis apaugusio. Buvo ten tolymoje senovėje stabmeldžių aukuras, dabar-gi toji vieta nešiojo ženklą Atpirkėjo.

Žvilgtėrėjau nuo aukštybės kelių dešimčių sieksnių į plačią, šlapią lygumą. Išlankstytose aukštų pušų šakose vėjas graudžiai vaitojo. Dangų ir jūrą dengia vienodai tamsus pilkumas. Vanduo, tartum išlėto supamas milžiniškų nematomų rankų, klojasi plačiomis, lėkščiomis vilnimis, nekiek neputodams. Tą liūdną vienodumą pertraukia beregint sruoga raudonos, kaip kraujas šviesos, prasispraudusios pro siaurą perskilimą storų debesų. Po kelių valandėlių švino varšą persikeitė į purpurą karališkų rūbų, garbinuotų debesų pakraščiai tarytum auksu bligstelėjo ir viskas askendo tamsybėje. Spyglėtos pušų šakelės, nebeteip smarkaus vėjo pučiamos, pamažėli nustojo aimanavusios ir tyloms šnibždėjo, palengva siūbuodamos. tarytum nenorėdamos trikdyti švankios gaidos vilnių užumo.

Šišknot-paniai ir apuokai savo sunkiu skrajajimu ėmė vis tankiau ardyti tamsų ir drėgną orą, o bjaurus, spiegiąs pelėdos balsas vėl sujaukė mano nervus, kuriuos buvo numalšinę seni, kaip pasaulė, bet vis vienodai švankūs prigimties stebuklai. Ir vėl atsiminus nenušluostytas ašaras, pūvančias opas, baises dvasios ir kūno ligas, pajutau neišsakomą širdgėlą, kuri sunkindama man pačiai gyvenimą negalėjo atnešti nekokių naudų kitiems.

O! kad galima būtų surinkti visas karštumas meilės artymo, gūsiomis srovinčios žmonių širdise gausiu šaltiniu, — tosė širdise, kurių dar neišaušino nė sunkios gyvenimo sąlygos, nė liūdnas prityrimas! — susukau užsidegus, bet tuojau pridūriau nusiminus ir tylesniu balsu: — Bet ką padarysi iš tokios nešvarios medegos? —

Graudus vėjo vaitojimas atsakė man ant to klausimo ir sykiu pajutau apie save nepaprastą virpėjimą oro, lyg milžino sparnų sujūdinto. Krūptelėjau žvalgydamosi tamsybėje. Į šalis ir išvydau po savo dešine aukštą ne apjakinančiais saulės spinduliais, ne pleskinčia žvakės šviesa, bet mėlsvu neaiškiu nuolat atsımainančiu žaltvykšlio žiburiu šviečiantį pavidalą jaunos moterės su jos liūdnu, rimtu, bet sykiu ir neišsakomai saldžiu, beveik dievišku veidu. Švelniu, romiu, užnešančiu ant šlamėjimo smulkučių beržo svyruno lapų balsu tarė ji man:

— Nesibijok! Aš esmi . . . — čion susiturėjo, tarytum rinkdama suprantamus man žodžius; patylėjus valandą, traukė toliaus: — Čionai, ant šitos vietos senovės žmonės vadino mane gulbė, dabar — angelu sargu. Kitur duodavo man vardą genijaus. Atsiuntė mane Tasai, kurį tavo tėvų tėvai vadino Amžinuoju, o dabar tu vadini Visagalinčiu Dievu, gal priežastim, medega, spėka, virpėjimu . . . Nesuskaitysiu visų tų vardų, kurie vis Tą patį reiškia, ar jų, šios planetos vaikai, melsitės prie Jo, arba Jį niekįsite, — Jisai nepriguli nuo jų, Jo veikalai neapskriejami jų protu. Tasai leido mane parodyti tau . . .

Nepabaigē mano šviesi draugē ištarti tų žodžių ir aplink mane pradėjo eiti šviesyn. Pajutau mano akis įgyjant nepaprastas ypatybes, per kurias visi daiktai pradėjo skysti ir nebekliudė mano vyzdžio. Ne tik pušise, augančiose aplink mane miške, bet ir sienose, kaliniuose dabar galėjau išžiūrėti tarp jų nuolat krutantių atomų plačius tarpus. Iš pradžių mano akys buvo tarytum užsiaustos skystu, be atvangos virpinėiu šydu. Vienok greitai papratau prie mirgėjimo ir galėjau aiškiai išžiūrėti daugybę nėkiek nepersimainiusių žmonių. Kaip ant delno turėjau platų plotą mūsų pasaulės. Viskas buvo kaip paprasta, tik pamačiau nuo vakarų atūžiant tarytum didelį juosvą šešėlių, vis augantį ir augantį. Prisiartinus tam „šešėliui,“ pamačiau, juog tai buvo milžiniška motė, apsilvilkus juodais rūbais. Jos veidas reiškė tokį liūdnumą, tokią sielvartą, graudingumą, tokius sopulius, juog išvydus ją visa virpėti pradėjau. Kaip senovės žmonės, žvilgterėje į veidą Meduzai, virto į akmenis, taip aš jutau, juog paraudonavusios, žliubos akys tos pamėklos galėjo kiekvieno žmogaus dvasele perkeisti į karčiausias ašaras. Plaukė ji oru, siekdama galva debesius, savo rūbais šluodama purią smiltį jūros kranto, akmenėtas miestų gatves, žalias pievas, auksuotus ir sidabruotus laukus, plunksnotas girių viršūnes, niekur nieko neužkliudama.

Savo dešinėje turėjo tartum plunksną, kuria ant žmonių veidų briežė ženklus, beregint persimainančius į galias raukšles. Nesigailėjo ji nė jaanystės, nė skaistumo, kurie tartum dilte dilo nuo tokio jos briežimo. Kaire vėl ranka plėšė ji nuo savęs sklypus geduliugo šydo, mano akise einančio vis didyn. kaip ir visi jos rūbai, tarytum kokios nematomos rankos audžiami.

Visų pirm mačiau puolanti tokį sklypą ant galvos jauna mergelei, stovinčiai prieš veidrodį ir puošiančiai save skaisčiais, kaip ji pati, žolynėliais. Rausvi jos skruostai tuojaus pabalo, žėrinčios jaunumo akys užsimerkė, linksmu šyptelėjimu pervertos raudonos lūpos pamėlynavo sopulingai susitraukdamos, ir susitvėrus baltoms, drebančioms rankutėmis už galvos puolė vargšė, lyg žolė dalgio pakirsta.

Mačiau dar krintanti tą bjaurų skudurą ant galvos nebejauno, bet tvirto vyro. Išmintingos ir pilnos ugnies jo akys buvo įstebeilytos į koki ten raštą. Plati kakta, nors galvos darbai skersai ir išilgai išbriežė ją smulkioms raukšlėmis, reiškė drąsumą minties ir didelę inteligenciją. Toj valandoje, matoma, baigė jis koki svarbų veikalą, kursai kaštuodamas jam daug trūso turėjo gal praminti pasaulei naujus takus. Apie rimtas lūpas, lyg šviesus spindulėlis, krutanti linksmybė ir džiaugsmas persikeitė tuojaus į išreiškiamą skausmo, ugnis akise užgeso, ant kaktos užgimė dvi nauji ir daug gilesni nekaip kitos raukšlės, vienu žodžiu visas veidas reiškė ne tik sopulį, bet ir sunkų pailsimą. Raštą, į kurį buvo įdėjęs visą savo energiją ir daugybę dvasiškų pajėgų, nubloškė toli nuo savęs. Taip tai, per trumpą valandą, beveik per vieną akimirką, skuduras šydo baises pamėklos istengė ir tą dvasios milžiną perkeisti į nelaimingą pavargėlį. Ir kurtik lyptelėjo tasai nelaimė sėjas šydas, visur tartum dygte dygo skausmai, vaitojimai, neretai ir keiksmai.

Sujáudyta, persigandus ir nesuprasdama, ką ženkliną ta teip baisi ir apie save tokias nėgandas kleidžianti pamėkla, žvilgterėjau į akis šaly manęs stovinčio angeliško apsireiškimo. Balsu itin tyliau ir neturinčiu savyje nieko metališko aiškino jis man:

— Tas, kuris leido mane parodyti tau visa, ką tu dabar matai ir be kurio žinios nenukris jums nė vienas plaukas nuo galvos, suteikė prigimčiai tokias tiesas, juog niekas joje netur pragašti, ir nedavė išdilti nė ašaroms vienų žmonių išverktoms tuokart, jei spaudžia ir gaubia juos kiti jų broliai, artymai. Ir tos ašaros, — gal jau senai jūsų palaidotos kapuose užmiršimo, — tapo Jo suskaiytytos ir perkeistos į kūną tos moteres, kurią tu gauni dabar matyti savo akimis; tavo broliai, įausdami ant savęs jos veikalų pasekmes, pavadino ją „amžiaus dvasia.“ Jos ilgi rūbai — tai audeklas, sutaisytas iš alkanų dienų jūsų vardginių. Daugybė juodų karielių, puošiančių jos milžinišką kaklą ir rankas — tai vaitojimai nužudytųjų. O tas šydas, kurį ji nuo savęs drasko, — tai išaustas iš skausmų širdies ir yvairiausių kūno sopulių, kuriuos nukentėjo vieni žmonės nuo kitų, todėl ir degina jis teip baisiai savo palytėjimu. Matėi, kaip jam nukritus net raitosi žmogus kankinamas baisesis sopuliais, kuriuos jūsų mokslininkai, vadindami „neurostenijomis, neuralgijomis, dislexiomis, ischiais“ nori, paikučiai, nušalinti kas-žin kokiomis miksturomis; lyg nesuprasdami, ką reiškia tos ligos, jie meta tik bėdą ant nekalto tirštimelio, išsišakojusio žmogaus kūne plonais siūleliais, kuriuos paprasta vadinti dirgsmimis, nervais . . . Tik tas mažas ir siauras, tartum neužbaigtas vainikėlis, kurs apskleidžia jos galvą, žėri tūkstančiais žvilgančių kibirkščių todėl teip puikiai, juog jis yra supintas iš ašarų, kurias išverkė širdingi ir gailastingi žmonės. Bet kaip pamaži, sulyginant su kitais jos rūbais, didinosi tasai jos vainikas! Rasi būtų jis ir didesnis, kad ne senoviškas paprotys, kuris liepia godžiai rinkti visas ant šermenų išverktas ašaras į akmeninius indus ir statyti juos prie pelenų velionių.

Balsas mano globėjos pradėjo jau lieti su užimu medžių ir jūros. Juoda pamėkla buvo jau teip toli, juog išrodė lyg iki žemei nusviręs tamsaus debesio skvernas. Nors šviesa pradėjo ar pamaži dilti, bet mačiau dar aiškiai, kaip vietose, kur toji tamsybės dvasia buvo atlikus savo baises darbą, turtininkai mėtė šalta širdim ir ranka pavargeliams užsilikusius nuo savo stalų trupinius, ir kaip vargo žmonės, iškėlę kumsčias, reikalavo prigulinčios sau dalies. —

Supratau bereikalingumą šitokios kovos. Supratau dabar, juog mokslininkai ne miksturomis, dykaduoniai ne trupiniais savo turtą, darbininkai ne iškėlę kumsčias turi stoti kovon su bjauria pamėkla, užsiaučiančia mums savo tamsumu dangų!

Mano ausį palytėjo dar švelnus kukšdėjimas balso mano draugės, nors šviesaus jos pavidalo jau nebebuvo šaly manęs. Ji tarė:

— Tas, Kuriam žinomi keliai ne tik visų dangiškų kunų, bet Kursai suskaitė ir visus jų atomus, turės savo galybe perkeisti srovinią jūsų širdise meilę artymo į milžiną, naikinantį ir gydantį savo atgaivinančiais spinduliais visas tamsybes ir vargus jūsų pasaulės.

Dundėjimas ir griaudimas pertraukė tuos žodžius, o ištikusio didei smarkaus vėjo lenkiamos šakotos pušų gálvos ir jau smarkiai plakančios lėkštą jūros krantą vilnys pritarė skardžiam balsui, šaukiančiam aukštybėje:

— Tik pagimdykite jūsų širdise tiek tos nešvarios medegos, kiek turite savo pasaulėje išverktų ašarų! —

Rusvos dulkės.

Lenkiškai parašė Rodzevčių Marė, lietuviškai vertė V. K. (Tąsa.)

Mergina atsistojo ir priėjo prie lango. Neramiai pažiūrėjo į lauką ir ant kelio.

— Nėra nieko! — tarė Lauras. — Viena tik su manim, kaip aną vakarą, kada jus bučiavau, o jus man suteikėte per veidą. Atsimenate? Galėčiau dabar atkeršinti!

— Galėtumėtel — atrėmė per dantis, raukdama antakius. — Ta paslaptis yra del manęs šventesnė už manę. Nežinau tikrai, ar iš jus ne niekas, ar del pasigyrimo su savo drąsa neišduosite šito dalyko, del kurio esate svetimi ir atšalę, o už kurį gali atsakyti žmonių gyvastis . . .

— Neišduosiu jus ir nusiduosiu nieko nežinąs. Užgavote manę tada tiesiog į akis — atsimenate — kad aš niekam neišlaikiau vieros. Persilūdysite, kad manę nuskriaudėte!

— Aš jus seniai rengiausi permaldauti! — sukukždėjo nedrąsiai. — Nepykkito! Pasakiau neatsargiai, iš piktumo!

Ištiesė į jį ranką ir pažiūrėjo teip geromis akimis, kad Lauro širdį tuojaus apėmė kraujas.

— Rožiuke — tarė — kad tu žinotum, kokia tu meilė!

— Nepritinka jums teip kalbėti! — priminė atsitraukdama.

— Aš žinau, bet jeigu norėtum eiti su manim, tai dievaži aną viską mesčiau ir sutrempčiau! . . .

Tie žodžiai išsprudo jam nenoroms, netiketai.

Mergina atsitraukė da toliaus ir pakratė galvą.

— Juokiatės, žinodami, kad aš savųjų nemesčiau! — tarė ramiai.

Nuo kelio išgirdo storą balsą.

— Žiūrėkite, ponai! Darbodiena nuo rytomeilinas! Lauras atsikreipė — tai Kristupas.

— O kur tu ikišiol buvai? Sesuo sakė, kad tu nuėjai į Ramuniškis ant darbo.

— Ką ji kvailė gali žinoti! Į jokių Ramuniškis nevaikščiojau, tik tai tavo kluone nakvojau ir pamigau.

— Meluoji, aš buvau kluone, o tavęs nemačiau — atrėmė Lauras, atsikėlęs ir išeidamas pas jį

— Kaip žiūrėjai, teip matei! — sumurmėjo Kristupas.

Nuėjo abudu ir girdėti buvo neužilgo jų kirviai prie darbo, o Rožiukės staklės . . . Pasilenkus ant audimo, taikė dryžius, mainė gijas, taisė . . . kartkarčiais dirstelėjo per langelį į lauką ir liudnai nyinauvo.

Kas-žin kokį sunkumą jautė ant širdies . . .

* * *

Didelių nė vienas nejo ant atlaidų, nes senis Jonas susirgo ir jau trys dienos, kaip nekėlė iš lovos, sunkiai stenėdamas.

Kaip tik Lauras stačiai paskyrė išvažiavimą ant pėtnyčios, tai tuojaus senio kojos susmuko, ir ant rytojaus nekėlė.

Visi vaikščiojo bute nesavi, darbas nesisekė, šneka nesidavė, moters kampuose susmuko vyrai sėdėjo suniūrę susmukę.

Lauras tuojaus pargabeno pelčerį, norėjo parvežti daktarą, labai nusiminė.

Bet senis neapsėmė nieko, tik tai laikė jį prie savęs, nedavė atsitraukti.

— Prieš smertį noriu atsiziūrėti į tavę! — sakė. — Tu manę įdėsi į grabą ir į duobę įleisi.

*) Šita dalis būtų turėjus patilpti į Nr. 7, pirm patalpin-tosios ten dalies. Red.

Nereikia man nė vaistų, nė daktaro, tik tai tavę matyti iki myrio valandai!

Toki žodžiai kėlė bute aimanavimą, o Lauras nusiminęs griebėsi už galvos, nežinodamas nė ką daryti, nė ką sakyti, nė ką manyti.

Diena atlaidų atsižymėjo ant jų visų liudnumu ir geduliais — nė neatsiminė kaip perėjo.

Tik vakare įlėkė kas žin kas į kiemą ir nesi-sveikinant įsprudo į vidų. O tai Švedų Barbora ap-siašarojus, su kudykių prie krutų, visa susitaršius.

— O Jezau, Marija! — rėkė gaikščiodama.

Visi šoko prie jos.

— Kas pasidarė? Ar gyvulys pastipo? Ar vai-kas apsirgo?

Bet ji uždusęs, graibydamosi rakandų, nieko dau-giaus neįstengė ištarti.

— O Jezau, Marija! o Jazau, Marija!

— Liaukis, Barbutel! — riktelėjo Lauras — šne-kėk, kaip reikia, negąsdink be reikalo sergančio tėvot Barbora pripuolė prie tėvo.

— Tėveli, gelbėk! Musų senį suėmė! — vos iš-mikčiojo.

— Kaip tai suėmė?

— Suėmė! Žandarai, policija, į sudą — į kalinį!

— Motina stebuklinga? Už ką? Kur?

— Aš nežinau. Juozas parbėgo su ta žinia, paėmė berną ir išlėkė — gelbėti. O Jezau! O Jezau!

Vienas tik Lauras viską tur but suprato, nes to-liaus neklausydamas pagriebė kepurę ir greitai išbėgo. Kaime kas-žin kas darėsi. Rinkosi žmonės, šnabž-dėjo, dairėsi pabugę.

Jis visus pralenkdamas pribėgo prie Juodžių butelio.

— Rožiuke! — riktelėjo per langą.

Nieks neatsakė. Pastovėjo valandėlę ir vėl grei-tai apsisukęs nuėjo pas Rupiną. Butelyje buvo šviesu. Smarkiai įbėgo į vidų.

— Ar čia Rožiukė? — paklausė pridusęs.

— Aš čia! — atsiliepė merginos balsas, labai persimainęs.

— Na, tai dėkui Dievui! — tarė lengviaus kvė-puodamas.

Tik dabar pasidairė po butelį ir pasisveikino su Rupinu.

— Kas da ten kampe sėdi? — užklausė.

— Savas! — tarė dievydirbis — Martynukas.

— Ar žinote, kad Švedą suėmė? — klausė tyliaus.

— Žiname! — atrėmė kurčiai Rupinas.

— Kaip ten buvo? Žinote? Ar rado ką prie jo? — tyrinėjo su atyda ir neramumu.

— Matomai kas nors išdavė . . . . . Ties Ši-lava važiavo iš girios, kaip jį užklupo. Turėjo pilną vežimą. Atėmė viską!

— O jus trijų ar nė vieno neužkabino?

— Da ne. Tai tik pradžia.

— Kas išdavė? Tą bjaurybę ant ugnies deginti, už kojų pakarti . . .

— Neaplenks jo atmonijimas! — iškilmingai iš-tarė Rupinas. — Išduos dešimtį, šimtą, liks da tuks-tančiai pagiežai . . . . .

— Kas jis? Ar niekeno nepatariate?

— Ikišiol ne! Da tik vakar vakare atsitiko. Ro-žiukė ką tik mums pasakė. Martynukas ant nakties eis toliaus.

— O jus laikykitės atsargiai!

— Dėkui tau už rupestringumą! Mes tai nieko, Švedo nieks neužvaduos, o jis jau dingol!

— Išsisuks!

— Jau nei! Trečią kart jį paima. Jau mūsų akys dangiaus jo nematys. O mes dabar, kaip kaimenė be vado, išsiskirstysime į visas puses!

— Tai šnekate! — įspraudė Laurus — ant vieno žmogaus visas dalykas ne-iremia.

— Greičiau ant vieno, ne kaip ant tukstančio. Vienas didelis akmuo, padėtas po pamatiniu, ilgiaus laikys trioba, ne kaip šimtas smulkių akmenukų, kad ir prie jų duotum geriausią cementą...

Ištaręs tuos žodžius, nutilo. Tylą pertraukė Martynukas:

— Jau eisiu — tarė. — Likkitės sveiki, o jeigu pasivėlinčiau, tai į mano vietą nusi. skite ką pas arklius!

— Dieve palaimink! — atsiveikino su juomi.

Sustojo ant slenkščio ir tarė Rožiukei:

— Jeigu lytų, tai paimkite iš budelės mano skripką.

— Paimsiu grįždama.

Vaikščias išnyko, o jie da valandėlę sėdėjo, labai nuliudę, nusiminių.

— Ar neturi pas savę ko paslėpti? — paklausė Laurus Rapino.

— Jau paėmė Rožiukė.

— Atsiduokite geriaus man — kreipėsi prie merginos.

Bereikalo. Jau man ne naujiena.

Dir telėjo per langą, o pasikišus po skepeta nedidelį pundelį, linktelėjo galvą luošiu ir išėjo.

Laurus išsikubino paskui ją.

— Kaip išgirdau nuo Švedo, tai man jus labai parupote. Sangok jus Dieve nuo kokio pikto! — kalbėjo, eidamas greta.

— Tai ką? — atrėmė su kartumu, niekad prieš tai neužtomytu. — Man ir taip gyvenimas ne mielas! O didžiusia baimė ir graužulys, jeigu manę paliktų!

— Visai jus nesuprantu!

— Delto, kad nežinote, ką aš žinau, ir jus kraujas nestingsta iš nusiminimo, kaip mano.

Kas jums? Tik Švedas nebuvo jus tėvas, tik su juomi viskas nepraplusi! Ypatinga esate mergina! Jums priderėtų mylėti ir linksintis, o ne paslėpties dalykais užsiimti!

— Del meilės ir pasilinkminimo yra gana be manęs. Aš niekam nereikalinga, nes nė linksma, nė meili!

— Liautumėtės! Tas atsitikimas jus sukrimto. Ta, da viskas nutils. Bus, kaip buvo!

— Jau nebus! — atsiduso graudžiai.

— O š visada jums į pagelbą! Ką turite užslėpti atiduok te! Neduosiu vienai klaidžioti naktims! Dabar gal seka, o ant manęs nieks nieko neprislytės, nes aš papratęs valkiotis visokiame laiko.

Ją į Rožiukės butelį Nouždegus žiburio, pradėjo traukti, jis stovėjo pas slenkstį.

— Ar vėl rengiatės eiti — sušuko, kada vėl atsisojto prie šį jį

— Eisiu!

— Nelikssite! tarė stačiai. — Eisiu aš pats, o jus pasilėsite! Duokite, ką turit!

Išveržė iš jos rankų pundelį.

— Ir skripką to margliaus paimsiu, o šitą teip užslėpsiu, kad nė šuo nesuventus.

Galite būti pakinga ir rami.

— Ačiu jums už tai!

Ar Kristupo nėra?

— Nėra! — atrėmė lyg persigandus ir dairydama aplinkui.

— Ką čia sėdėsitė vieni viena, eiva pas mus. Tėvas serga, bet su Mariuke bus jums smagiau.

— Dėkui! Papratus viena. Koks jus geras!

— Tai, didelis daigtas! Kad žinotumėte, kaip aš neramus bėgau čion iš namų! Labai man jus gaila, Rožiuke!

Mergina nieko neatsakė ir atsitraukė gilyn. Jam rodėsi, kad ją užrustino, taigi pasakęs tik „labanakt“, išėjo, nenorėdamas erzinti.

Sugrįžus jam, namie, da šnekėjo apie Švedą. Ištikro su juomi buvo blogai. Trečią kart tas pats. Pirmą kart užsimokėjo, antrą kart atsedėjo kalinyje, dabar jį tikrai išgabės. Visas kaimas buvo sujudęs, įniršęs, visi keikė išdaviko dušią ir gyvastį.

Išdavikas turėjo čia buti, tiktai kas?

Senis Jonas jau nestenėjo, tiktai, išžiūrėjęs į lubas, mislyjo, nieko nesakydamas. Prašvito jo akys, išvydusios Laurą, sunkiai atsikreipė ir paėmęs jo ranką pasakė tylomis:

— Suneli! Kaip tu man apreiskei savo išvažiavimą, tai man rodėsi, kad vaikas tėvui negali jau didesnio rūpesčio užduoti, kaip tu man uždavei. O dabar rodosi, kad tavę nuskriaudžiau.

Koki turi skausmą turėti tas tėvas, kurio sunų šėtonas prigundė išduoti. Koks skausmas! o Jezau!

— Tėveli mielas! nebask manęs tokiais žodžiais!

— Ne, suneli, nei Jau aš tau nesipriešinsiu, jeigu kas kitas paskirta, užlaikyti tavę neišdrįsiu! Mano skausmas neteisingas ir bergėdžias, sulyginus su anuo. Pamokino manę Dievas! . . . . .

Mažai kas miegojo kaime tą naktį. Išryto, nežinia iš kur, pasklydo po kaimą da neniskus, nedrąsus šnibždėjimas:

— Juodis apskundė Švedą!

Von tik tai išgirdo Didoliai, užvirė kaip puodas; Mariukė išpradžių nunyko, paskui dejuodama, rėkdama, galkščiodama nubėgo pas Rožiukę.

Laurus nedrįso eiti. Sėdėjo susikuprinęs, tylėjo ir žiūrėjo į žemę.

— Argi gali buti? — paklausė apkvaitęs Jonas, atsisdėjęs ant lovos ir žiūrėdamas į sunus.

Nieks nepatvirtino.

— Liežuvis ringuoja kaip gyvatė ir nekaltą įkanda! — tarė Petras.

— Eisiu į Švedus išklausti teisybės! — pridurė Endrius.

— Laurai, tu daug svieto matęs! ar tai gali buti? — tyrinėjo senis neatleisdamas.

— Negaliu sakyti nieko, kol pirštu nepačiupinėsiu žaisdos! Tai pikčiausia už visas piktybes!

Endrius sugrįžo. Buvo suniuręs ir su žinia nesiskubino.

— Ar teisybė, ką šneka? — klausė Jonas.

— Teisybė! Štai sugrįžo Juozas iš miestelio. Matė, sekant ir rašant protokolą, Kristupą tarp palicijos. Jis apskundė.

— Tegul bus paniekintas iki paskutinei savo valandai! ir tas tegul bus paniekintas, kas jį Dievo vardu pasveikin! — sušuko senis ne savo balsu ir ne savyj puolė ant patalo.

Laurą perėjo šurpuliai. Pabėgo iš buto nuo tų baisių žodžių, nuo keiksmų, kuriais drabstė broliai. . . .

7 Vienok kaime ir mažas ir didelis turėjo tą pat ant lupų, o akise nenumaldomą, tylų žemaitišką užsikirtimą.

Garsiai nešnekėjo nieks, bet kukždėjimuose buvo žymu giežimas, jie kvėpavo padukimu.

Šveduose buvo prisikimš ant kiemo ir bute.

Juozas užkimeš, drebėdamas iš piktumo ir įniršmo, pasakojo kaip viskas dėjosi, sugaunant ir sekant, Jurgis verkė, kaip mažas vaikas.

— Kad jis nesulauktų po mūsų žemę vaikščioti ir iš jos duoną valgyti! Kad jis nesulauktų nueiti į bažnyčią ir išgirsti nuo žmogaus žodį! Tegul užspringsta tais pinigais, ką gaus! Tegul pasikaria ant nešventintų kapinių, kur užkasa su piktligėmis ir pavūdžius! — baisiai pagiežavo Juozas.

— Neišdrys jis čion sugrižti! — sakė visi.

— Ir tėtukas negriš! — dejavo Jurgis. — Rytoj jį, kaip kokį vagį ar galvažudį, įsivarys į Kauną.

Lauras ir iš čia išbėgo ir nesijausdamas užsuko pas Rupiną. Ka jis jam pasakys?

Luošis sėdėjo prie savo stalo, droždamas šventąjį. Buvo išbalęs, kaip popiera, drobėjo lupos, o ant išdžiuvusių, užsiemusių darbu, rankų krito iš akių retos didelės, kaip žirniai, ašaros. Jis nešluostė jų, nesigėdėjo, neslėpė, nors girdėjo girgždėjimą durų ir pažino svečią.

— Rupin! . . . ar tu laukei tokios piktybės?

Dievadirbis padėjo darbą ir, pagal savo paprotį, ištiesęs ant stalo rankas, padėjo ant jų pailsausi galvą.

— Ar galima kuomi tikėti ant svieto, ką daryti, ką mylėti! — kalbėjo toliaus užsirusinęs Kareivis, — jeigu žmonės kremtasi kaip šunes, parduoda kaip vergai! Kur tas numylėjimas žemės, tas tikejimas, ką tu anąsyk teip gėrėjaisi? Jis svetimam krašte nebuvo — tame butelyje užaugo, ta žemė jį išmaitino — o koks jis! Manę pirštais rodėte, sudyjote, vadindami atskalunu, Vokiečiu! Kas jis — tas jųs žmogus — tas jųs brolis?

— Jis galvažudys ir pats pražus! — išlėto, iškilmingai ištarė Rupinas.

Ašaros nudžiuvo, balsas sukietėjo.

— Jį išraus, kaip kukalį ir sudegins paveizdan kitiems. Aš tik vienas už jį paverksiu ir ta motina — žemė pajus savo viduriuoso skausmą. pražuvus sunui, susinaikinus pajiogai, užgenus vilčiai . . . . . Jis pražus perniek, prakoiktas, jis supus apspjaudytas — o pražudys jį ta pati galybė, kurią paniekino, ta pati meilė ir tikėjimas, kurių išsižadėjo. Jos gyvuoja per kovą ir ašaras, ir gyvuos, bet neduok Dieve mums nė vienam buti toje kovoje raugalais, tų ašarų priežastimi! Toks jis — tas išdavikas!

— O ar žinai, delko jis skundė? Delto, kad Švedas nedavė jam dukters.

— Delto, kad Dievas leido — pataisė Rupinas rimtai. — Visokiomis — Jis didis — bjaurybėmis pripildė pasaulį, išbarstė edančias dulkes, paliko ant takų dygias usnis, paslėpė po akmenimis piktas kirmeles, uždarė karčiai gėralus. O viską — Jis geras — teip padarė, idant mes, trokšdami dangaus, vis butume Jo išsilgę ir tarp žemės vargų ir skausmų tikėtumės ten augštai užmokesčio ir atilsio. Teip — Jis yra išmintingas! . . . O tas judošius tai užmiršo — delto gi aš verkiu už jį, nes iš varguolių, iš patremtų — jis vargingiausias, patremčiausias!

— Rupin, tu tur but šventas, kad tu viską matai kitaip, nekaip žmonės. Tu tur but su Dievu kalbi!

— Aš ne šventas ir ne kitaip matau. Tik tai aš visada vienas sau! Su kuomi kalbėsiu, jeigu ne su Dievu, kuris tik vienas man pasiliko — už viską, kuomi jus džiaugiatės!

Lauras nedryso daugiaus atsiliepti, apimtas guodone ir garbe, o luošis vėl ėmė darbą į rankas ir jau paprastu balsu paklausė:

— Ar matei potam Rožiukę?

— Ne. Nepridera, pasirodant svetimam, didinti jos liudnumo!

— Gerai padarei. Pažeistas žvėris ir nelaimingas žmogus turi vienoki būdą: ilysti tik į juodą duobę, į tolymą tuštumą — pasislėpti ir kentėti!

— Jis čion tus but negriš?

— Neišdrys, man rodosi.

— O jeigu išdrystų? (Toliaus № 7.)

(Pagal Konopnickienę).

Joja karen pats karalius:

Žvengia žirgas, kasa žemę,

Tubos skardžiai aida ore —

Garbę ir guodoną lemia.

Ein' Jonužis į tą karę:

Siurkštus vėjai staugti ima,

Užia, ošia žalios girios —

Vai tai liudną lem' likimą.

Praded' kovą — švilpia kulkos,

Lygumoj kareiviai spinta,

Kaip liutai karaliai imas',

O tyliai Jonužiai krinta.

Gryžt' karalius apgalbėjęs,

Žirgo jo nišlaiko tarnas . . . .

Miršta pažeistas Jonužis,

Jau aplink jį suka varnos.

Su varpais sutink' karalių,

Pokylis visur jam ruošia,

Kvietkomis iškloja kelia,

Vainiku jo galvą puošia.

O Jonužį kad lydėjo,

Verkė giminės, matutė . . .

Tik jieva liudnai lingavo,

Tik raiba kukan' gegutė. V. Kapsas.

*Ar reikalingi tam tikri ženklai ilgomjoms ir u išreikšti?

4-am numeryje šių metų „Varpo“ p. M. Sk dra atspausdė straipsnelį, kur kalbama apie bereikalingumą mūsų rašyboje raidės *y*, reikiiančios, kaip žinoma, ilgąją balsę *i*. Visos priežastys, dėlėi kurių p. Sk-dra norėtų išmesti šitą balsę, neturi, man manant, nėkios tikros vertės. Pasirūpėsiu pateisinti šitą mano nuomonę.

1. Pirmas tam tikslui pamatas esąs toks: kadangi mūsų rašybos ženklai esą visi pajimti iš lotyniškos kalbos, todėl priderėtų *y* laikyti už nereikalingą, nėra ši raidė kilus iš greikiškos rašybos. Sutikus su šituo motyvu, reikėtų toliaus teip protauti: jei mums, turintiems lotynišką rašybą, iš-tikro nepridera turėti tarp savo raidžių ne-lotynišką balsę *y*, tai mės turėtume išmesti iš savo raštų — to reikalautų patsai nuoseklumas — ir *š*, *z*, *ž*, *ė*, nėra, šitų ženklų teip-pat neturėjo savo žodžiams išreikšti senovės Rymo gyventojai. Vienok šitos p. Sk-dros logikos mės nesilaikome ir neprivalome laikytis. Turėdamiesi lotyniškos rašybos, mės, kaip ir *visos kitos tautos*, stengiamės pritaikyti ją prie savo kalbos, todėl, kas mums reikalinga toj rašyboje — tą mės pasisaviname, kas nereikalinga (sulyg. *f*) — to mės neimame, ko mums ten trūksta — tą iš-kitur pasijieškome (*š*, *z*, *ž*, *y* etc.) arba patys sau pasidirbame (*ė*). Eidami šituo kitų pramintu keliu, mės neprivalome *aklai* turėtis vieną Rymiečių rašybą; eidami šituo keliu, mės susitversime tikrai lietuvišką rašybą, pritaikytą prie garų ir įstatymų mūsų pačių kalbos.

2. Toliaus p. Sk-dra, varydamas iš mūsų raštų raidę *y*, teip protauja: jei kitų balsių (*a*, *u*, *e*) nepaženkliname ilgumo, todėl, nuosekliai elgdamiesi, neprivalome ženklinti nė ilgumo balsės *i*. Bet apie šį

gramatikos dalyką buvo jau rašyta pirmame Nr. šių metų „Varpo“. Būtent, tenai nurodyta, juog balsės *e* ir *o* visada ilgos, *o* balsių *a* ir *e* ilgumas priguli rašto kalboje tikrai nuo akcento (sulyg. *varjiti* — *váro*, *meti* — *méta*); dėl šitos priežasties dabartinė mūsų kalbės rašyba neprivalo turėti nė ženklelių jų ilgumui nuo trumpumo atskirti. Dėl tos-pat priežasties aš stengiausi, kiek galėdamas, nurodyti tikrai reikalingumą tam tikrų ženklų ilgumom *u* ir *i* išreikšti, nėra žinojan, kaip ir kiti, juog šitos balsės gali būt ne tik ilgos, bet ir trumpos ir ilgumas jų nepriguli, bent rašto kalboje, nuo akcento. Tenai aš norėjau, kad mano tautiečiai rašydami atskirti būtas (= būti) nuo *butas* (= namas), *pūsti* (= pučiu) nuo *pusti* (= puntu), *pabūsiu* (= pabūti) nuo *pabusiu* (= pabundu), norėjau, kad būtų išreiškiamas visiems aiškus ilgumas tokiuose, žodžiuose, kaip antai: *pjūnė*, *pjūnėi* (atsk. nuo *pina*, *pinasi*, rūmas, *drušas* (sulyg. su *u* žodžiuose *rudas*, *trupa* prie *trupėti*), *skjūnė* prie *skina*, *vysti* prie *visti*). Šitai nurodydams, vieną teturėjau po savim pamatą ir vieno laikiausi įstatymo: „reikia rašyti *ū* ten — kur šita balsė ištariama *ilgai*, reikia rašyti *y* — kur girdime *ilgą i*.“

3. Jau ir tuokart galima buvo tikėtis, juog ne visiems pakaks šito protavimo ir šito prasto rašto kalbės įstatymo. Dangelis Kauniškių ir kitų Lietuvių, atskirdami surašytuose žodžiuose balsių ilgumą nuo trumpumo, visiškai nemato priežasties, dėlai kurios mės rašome: *matymas*, *ypatingas*, *širdys*, *pirtys* (daugsk. nomin.), prie viensk. *širdis*, *pirtis*), *rūpėti*, *ūžimas*, *viršūs* — *pietūs* (dsk. nom.) etc. Nesuprasdami šitos rašybos, jie, kaip ir p. Sk-dra, sako, juog mums nereikia šių raidžių (= *y*, *ū*), *nōn* mės patys nežiną, kur tos raidės reikalingos, bent ne visi vienodai jas vartoja; ilgumui, sei prijungsime šitas balses, reikalingas mums būsęs jurašas žodžių su *y* ir *ū*, kaip dabar Rusams jau reikalingas toksai surašas su *ѣ*. Teip jie protauja, nėra tūlose mūsų tarmės balsės *y* ir *ū*, negaudamos kirčių (= akcentų), ypačiai galuose žodžių jau nebetiriamos su pratėsimu, bent ilgumas tokių balsių nebeaiškus. Bet šitose tarmėse neaiškiai ištiriamos ir kitos balsės ir dvibalsės, jei atsitinka jos galuose žodžių arba nebetenka akcento; tenai sakoma: *liepa*, *stobryn* (accus.), *žievę* (acc), *pieva*, *žiedas*, *vėjas*, *juodas*, *Juodis* (= pavardė), *to*, *kurio*, t. y. *ė*, *ie*, *o*, *uo* ištariamai aiškiai, kaip rašto tarmėje, kadangi ant jų puola patsai balso pakėlimas. Vienok visos tos balsės ir dvibalsės įgyja tuoj kitokią ištartį, jei ant jų nebėra balsakilos; tokiu būdu, prie minėtų žodžių su aiškiai ištariamoms *ė*, *ie*, *o*, *uo*, randame Rytiečių tarmėse ir šitokius žodžius: *lepyns* (= liepynas), *stobryn* (= stobrynas), *ževėla*, *pevela* arba *ževėle*, *pevele* (= žievėlė, pievelė), *žedelis*, *vejelis*, *kiaune jodėja*, *Jodaitis*, *Jodinskis* (= pavardės) *puikybe* (nominativus), *vaika*, *vyras* (genitivus ir žemaičiuose). Iš visų šitų pavyzdžių, pradėdant nuo *matymas* ir baigiant žodžiu *vyras*, galima aiškiai matyti, juog tūlose mūsų kalbos tarmėse ne vien pats ilgumas balsių ir balsinių dvigarsių, bet ir pati jų ištartis priguli tankiai nuo balsakilos: ilgoji balsė ir balsinė dvigarsė, turėdamos ant savęs pakėlimą balso, esti ištiriamos aiškiai ir ilgai; jei tose tarmėse nuo balsių arba dvibalsių būtų perkeltas akcentas ant kitos dalies žodžio, tad šitos raidės jau kitaip esti ištiriamos ir tankiai jau nebepratėsimos. Šitasai tūlų mūsų įstatymas apsunkena nevienoj vietoje ir supratimą reikalingumo *y* ir *ū*; tas pats įstatymas, kaip matėme, žartais galėtų sunkinti supratimą reikalingumo ir *ė*,

ie, *o*, *uo*, jei patsai rašytojas kilęs iš vietos, kur viešpatauja kalboje minėtas įstatymas, ir negerai pasižinęs su įstatymais ir garsais rašto kalbos.

Gera sulyginti šitas painumas mūsų rašybos su keliais analogiškais Rusų kalbos sunkumais. Būtent, tūlose Didžrasių tarmėse ir pačioj jų raštų kalboje balsės *o*, *я*, ištiriamos kaip *o*, *ia* (*ja*) tik tuomet, jei ant jų puola žodžio kirtis, šep-gi *o* esti ištariama maždaug kaip *a*, *o* *я* kaip jų *e*, *ѣ* (волѣ = vol, волѣмъ = valám, востокѣ = vastók jaico = jeicó — jeico, яица = jáica etc.). Jei kam teko skaityti koksai laiškelis, rašytas nemokinto Ruso iš „akaujančių“ vietų, tas matė, kaip sunku teisingai rusiškai rašyti nesimokinus. Lyginai tą patį sunkumą pritaria ir kiekvienas mūsų tautiečių, kilusių iš tokių vietų, kur balsės be kirčių, ypačiai galuose žodžių esti trumpiaus ir mažumą kitaip ištiriamos. Tokiuose atsitikimuose geriausiu vadovu rašytojui tegali būt *gilus* ir *pilnas pažinimas įstatymų rašto kalbos*. Kada prigulinčiai pažisime rašto tarmę, tuomet visi rašysime vienodai, aiškiai numanydami, kur dėti ilgoji ir kur trumpoji balsė, tuokart žinosime, kur reikalingos *y*, *ū* ir kur jų nereikia rašyboje.

Iš to, juog ne visi dar mokame rašto kalbą ir todėl ne visi vartojame kur reikiant ilgąsias balses, aišku, juog rašytojams reikia dar gerai mokintis rašto kalbos. Todėl p. Sk-dra didei klysta, jei nežinodamas, kur rašyti *y*, jisai reikalauja, idant toji balsė būtų visiškai išmesta iš mūsų rašybos. Kas būtų, jei kiekvienas, norėdamas pasilengvinti mokslą, norėtų atmesti visa, ko-tik nemoka, kaip bereikalingą kokį niekniekį?! Bereikalo tik p. M. Sk-dra aiškina, rašydams, juog ilgumui mės nežinome nė ką daryti su *y*, kaip dabar Rusai nebežiną, ką daryti su savo *ѣ*. Sulyginimas visiškai netikęs: Rusų balsė *ѣ* dabar ištariama visiškai kaip jų *e*, todėl jiems, norint žinoti, kuomet rašyti *ѣ* vietoj *e*, būtinai reikalingas surašas visų žodžių su *ѣ*, mums-gi tokio surašo negalės prireikti, nės mūsų kalba, ypačiai rašto tarmė nevienodai taria *i* ir *y*.*)

4) P. Sk-dra savo straipsnyje prieš *y* įrašė dar vieną pamatą. Tenai pasakyta, juog gyvoj kalboje mės visi vienaip ištaria ir ištarsę, ar parašyta bus *yra vyras* arba *ira viras*, o svetimtaučiams, ypačiai Lenkams sunkiaus būsęs mūsų kalbos išmokti, nėra jie t. y. Lenkai ištarsę mūsų *y* teip, kaip jie ištaria šitą balsę savo žodžiuose *ryba* (žuvis), *tylko* (tiktai). Žinomas daiktas, juog, jei perskaite *ira viras* nerasime nėkokies prasmės, tuomet skaitysime *yra vyras*, ir suprasime apie ką kalbama; jei radę kur žodį *pabusiu*, *išpusiu* nesuprasime sakinio prasmės skaitydami tuodu žodžiu su trumpa *u*, tuo kart įieskodami tikrosios prasmės tarsime juodu su ilgom *u* (Cnf. *pabūsiu-pabusiu* ir *ispūsiu-ispūsiu*), ir vėla suprasime. Jei skaitydami rasime žodžius ne visur žinomus, kaip antai *pūga* (= pusnis, oras kada labai pusto), *būstas* (= gyvenimo, buvimo vieta = *būklė*), tuokart būtinai jau reikalinga aiški rašyba, nėra skaitytojas, kuriam tuodu žodžių būtų nežinomu, galėtų neteisingai juodu perskaityti. Man rodos, juog *viena* raidė tegali būt tikrai *vienaip* ištariama; negalima norėti, kad *i* vienoj vietoje būtų ilgai, kitoj vėl, be matomos priežasties, trumpai ištariama.

Bereikalingai p. Sk-dra rūpinasi čia apie Lenkus, geriaus būtų jisai padaręs, kad rašybos dalykuose

*) Kur straipsny kalbama vien apie *i*, *y*, reikia minėti juog ir apie *u*, *ū* tą-pat tegalima sakyti. K. Ob.

butų patį sekęs Lenkus ir šiteip protavęs: „jei Lenkai ir kiti Slavai nevienodas balses (i, y) rūpinasi atskirti ir savo rašybose (sulyg. *wina* = kaltė, *wyka* = vikiai,) todėl ir mės vieną rašto ženklą neturėtumime dvejojamai štarti.“ Kalbant apie rašybą savo kalbos, nepridera rūpintis apie svetimtaučius, nės toksai dalykas, kaip rašyta, negali tarnauti dviem ponam; ant galo, patys svetimtaučiai, įsivesdami tam tikras rašybas, nesirūpino jų teipgi vieni apie kitus, Vokiečiams rašybos dalykuose nerūpėjo Lenkai, Lenkam nerūpi Lietuviai.

Baigdamas savo ginčą su p. Sk., turiu dar atsakyti keletu žodžių ant dviejų mažmožių. Būtent, p. Sk-dra nori, kad jam „galutinai“ kas atsakytų ant klausymo — „ar galima ar negalima apsieiti be y.“ Po viso to, kas sakyta aukščiau, čionai tegali būt trumpas atsakymas: jei teip ilgą laiką galėjome apsieiti be kokios savo rašybos, jei darbininkas gal apsieiti ilgas dienas ir be kasnelio mėsos, tai žinomas daiktas, juog apsieiti galėtume ir be tokio mažmožio, kaip raidė y. Antra, p. Sk-dra, reikalaudamas sumažinimo skaitliaus rašto ženklų ir imdamas paveikslą iš Rymiečių rašybos, šiteip priduria baigdamas straipsnį: „lotyniška rašysena**“ yra *labai tobula*, o vienok jai pakanka mažo skaitliaus rašto ženklų.“ Nėkokiu būdu negaliu suprasti, iš-kur p. Sk-dra žino, juog lotynų rašyta buvus „tobula.“ Norint patirti, ar kam tikus kokiós-nors tautos rašyta, reikėtų visuomet žinoti, kaip ji išreiškia visas ypatybes tautos ištarties; apie lotynų rašybą mės to negalime žinoti, nės nežinome, nē kaip jie ištardavo savo žodžius.

Tikiuosi, juog skaitytojai „Varpo“ dovanos man, už ką teip reikalingą laikraštįje vietą dar kartą drįsau užimti rašybos mažmožiais. — K. Obelaitis.

Kaunas 15 Rugsėjo 93 m.

** Rašysena turėtu, man matos, reikšti *Handschrift*, почерк (Conf. *eisena*, *bégsena*.) K. Ob.

Lietuvos istorija.

Parasė Lietuvos vaikas.

V.

Rusiai ir Parusiai.

(Tęsa.)

Nežiurint ant to, kad Karaliaučius buvo apgintas ir laisvas nuo Parusių ir kad Sambijiečiai visiškai tapo paveikti, vienok-gi Kryževiai atsirado kritiškame padėjime. Tuose pačiuose metuose, ką ir Karaliaučius, t. y. 1263, visos beveik Kryževių pilys buvo apgūlamos Parusių ir beveik iš visų Kryževiai, negalėdami apsiginti, turėjo išbėgti.

Iš nelaimingo Kryževių padėjimo, 1264 m., norėjo pasinaudoti Kujavijos kunigaikštis Kazimieras, buvęs jų sądorininkas; bet didysis mistras Anno von Sangerhausen, kaipo gudrus politikas, sutiko ant visų Kazimiero sąlygų, ydant tikta turėtu su Lenkais užtikrįtą sątaiką. Sątaika su Mozurija ir Kujavija buvo jam labai pageidautina dar ir delto, kad Kryževiai vedė kares su Parusiais visai arti rubežių šių dviejų šalių.

Smarkiausia karė tame laike buvo Bartenijoje, kurioje vadas „Dinane“ stengėsi išnaikinti viską, kas tik turėjo kokį-nors susirišimą su krikščionyste. Šitoje šalyje Parusiams pirmučiausiai rūpėjo apimti pilis „Vaystote-pilo“ ir Vallevona (Wisenburg), kurios labai buvo nekenčiamos, nės stovėjo ant vietų šventų ir garsių buveine dievų ir seno tikėjimo. Per tris metus šitos pilys buvo apgūlamos, ir tikta, apgūlusiams

pilį „Vaystote-pilo“ parusiams be paliovos užpuldinėjant, Kryževiai uždegė ją ir išbėgo paslaptis keliais. Neilgai jie laikėsi nē Vallevonoje. Po vienam pamušiu atviroje kovoje ant upės Angerap (Angarape, Ungarupe,) Kryževiai slapta paliko pilį ir pasuko į Mozuriją. Vienok pabėgti jiems nepasisėkė, nės Divane pasivyjo juos ir baisiai sumušė; butų visus juos iškirėtę, jeigu pats sunkiai pažeistas nebutų buvęs priverstas liautis vijęsis.

Pasekmė karių ties šitomis pilimis buvo laiminga Parusiams, nės šventos vietos tapo atimtos iš nagų kraujagėrių užplauktojų.

Tame pačiame laike Parusiai paėmė teipgi stiprią tvirtvietę Kreuzburg, Natangijoje. Ilgą laiką ji buvo apgūlama Henriko Montės, ant galo, kada apart visoko užpūlė Kryževius badas, tai jų sąrgyba nusprendė įieškoti pagelbos pabėgyje; bet pasergėta apgūlusijų Parusių tapo pavyta ir visa iškirsta apart dviejų žmogystų.

Henrikas Montė, pamasintas per paskutinę pergalę, nusprendė atimti iš Vokiečių pietines Parusių šalis. Traukdamas su kariūmene šalia Mozurijos ir naikindamas pakelini viską, ką tikta patiko krikščioniško ir vokiško, jis įsiveržė į Kulmiją. Čionai išliko nuo ugnies ir kardo tikta labai stiprios pilys, — visi kaimai ir dvarai tapo sulyginti su žeme, o gyvėtojai iškirsti arba išvesti į nelaisvę. Grižtant Parusiams su grobėiu namon, pasivyjo juos skryčiuje Lōbau vietinis mistras Helmerich von Rechenberg ir zokono maršalka Teoderikas (Dieterich). Henrikas Monte neilgai trukdamas stojo į kovą. Vos tik prasidėjo kova, o jau Parusių kariūmenė pradėjo inti viršų. Tasyk mistras prakalbėjo į savuosius, vėlydamas jiems pašvesti savo gyvastį del amžinos laimės ateisiančiame gyvenime, kuria juos apdovanos Motina Dievo. Prakalba atnešė geras pasekmes. Vokiečiai, turėdami ant mislies tikta: amžiną laimę, su didesniu smarkumu užgula ant Parusių, sulaužo jų glitas ir pradeda jau juos smarkiai angti. Dabar atėjo eilia prakalbai Parusių vadovo. Henrikas Monte, stovėdamas ant kalnelio, puikaus strategiko akia vžtėmyjo, kad Vokiečiai perdaug išsiskirstę ir išsimėtę. Greitai surenka savuosius ir, pažadinęs juos kovoti seniems dievams ant garbės ir už apgynimą švento tikėjimo, smarkiai užgula ant Vokiečių. Šie paskutiniai, kurie jau laikė savę už pergalėtojus, su visomis savo pajiegomis stengiasi atremti smarkų priešų užpuolį. Pergalė ilgą laiką svarstosi tai ant vienos, tai ant kitos pusės, kraujas liejasi upeliais, abi pusi savo lavonais užtiesia kovos vietą, o nē viena nemislyja apsisileisti. Tuom tarpu vietinis mistras, užgautas šuvio, puola. Myris mistro ištinka baisia baime Vokiečius. Patėmyjė tai Parusiai dar smarkiaus užpuola ant priešų ir beveik visus juos patiesia ant kovavietės.

Kryževių kariūmenė turėjo buti čionai labai skaitlinga, jei tik vienų oficerių pražuvo 40 vyrų. Šitoje kovoje pražuvo visi geriausieji ricieriai ir garsiausieji vokiški valdininkai, užsiklimatizavusieji Parusių šalyse. Zokonas labiaus gailėjosi myrio šių valdininkų, nei pačių brolių zokono, nės pirmutiniai kiekvienam atvėjyje buvo zokonui medėgška ir doriška parama.

Išėiga kovos paliai Lōbau rodėsi pranašavo gal Kryževių viešpatavimui ant Parusių, ypač kad suteikė Parusiams užsitikėjimą savoms pajiegon ir pridavė energijos kariauti su amžinai gyjančiu priešu.

Po Helmerich'ui von Rechenberg vietą vietinio mistro užėmė Liudvikas von Landersheim. Atvykus jam į Parusiją, Kryžievių padėjimas buvo labai apgailėtinas. Tasyk Parusiai buvo apgulę pilį Bartenstein, Bartenijoje, kurios apgynimą vedė žinomas zokono maršalkas Teoderikas. Parusiai, baisiai įnirę ant Kryžievių už pakorimą ties pilies vartais 30 Parusių laidų, visokiais budais stengėsi paimti pilį ir atlygiti Vokiečiams; bet šie paskutiniai išsisuko nuo baisios pagiežos, apleisdami paslapta pilį ir pabėgdami vieni į Elbingą, kiti į Karaliaučių. Prieš patį pabėgimą Kryžievių iš pilies, pražuvo laike vienos išlandos maršalkas Teoderikas. Apleistą pilį Parusiai paėmė ir pastatė joje didelę sargybą. Šiltas faktas atsitiko 1264 m.

Pasklydus gandui apie pamušį Kryžievių Bartenijoje, sujudejo ir Sambijos liaudis. Ši paskutinė susirinko skryčiuje Eryno (vok. Rinan) sugriauti naujai įsteigtos pilies Schönewik, buvėnės Sambijos vyskupo. Patyręs tai Karaliaučiaus komturas, įsiveržęs su kariūnėmis į šitą skryčių ir beveik visus susirinkusius, o į karę dar nesusirengusius, išmušė, moteris gi ir vaikus perkėlė į tolymą neapsėstą apygardą.

Vos tik marištas Eryno skryčiuje tapo apmalšintas, kaip kariūnėms, susidedanti iš Sudavų ir Lietuviu, įsiveržė į rytinę Sambiją ir apgulė pilį, tasyk Kryžievių, „Vėlavą“ (Wehlau). Po kokių 8 dienų pilis būtų tapus paimta, kad tik vadas apgulusiųjų nebūtų pražuvęs. Likę be vado apgulusieji liovės veržėsi ir paliko Sambiją. Kryžieviai, norėdami apsunkti priešui užpuolimą ant rytinės Sambijos, tuojaus pradėjo statyti pilį kampe tarp upių Deimės ir Priegoros, kuri buvo pabaigta 1265 m.

Tolydiniai pamusiai ir tolydinis mažinimasis kryžieviškų pajėgų pertikrino didįjį mistrą Anno von Sangerhausen, kad zokonas vienomis savo pajėgomis ne tik neapmalšins Parusių maišto, bet dar turės užsiganėdinti valdymų tikrai vakarinių Parusių provincijų, o gal dar ir iš jų reikės trauktis. Idant tai neatsitiktą, didysis mistras nusprendžia įieškoti pagalbos pas savo tautiečius ir pas Popiežių. Delto gi skubinasi įsiai į Vokietiją ir lanko sostapilius Brandenburgijos margrovių Jono ir Ottono ir Turingijos landgrovo, prašydamas pagalbos. Prašymas jo tampa išklaudytas, visi pasizada umai padaryti karžygą prieš pakėlusius maištą Parusius. Labiausiai, nei šitie viešpačiai, priėmė į širdį zokono nelaimę ir bažnyčios nupuolimą Parusių šalyse Popiežius Urbonas. Įsiai tuojaus įsako visiems zokonams ir vyskupams kviesti krikščionis į kryžinę karę priešais Parusius, o Čekų karaliaus Ottokaro meldžia, ydant kugreičiausiai jis griebtųsi už kardo ir gintų šventąją bažnyčią. Urbonas dar labiausiai sumagina Ottokarą, pažadėdamas pripažinti jį valdytoju visų stabmeldiškų žemių, kurios bus jo užkariautos ir kurios priims krikščionišką tikėjimą, jei tik, žinoma, neturės pretensijos prie tų žemių Kryžievių zokonas arba kokis kitas viešpatis. Karalius pažadėjo Popiežiui tuojaus padaryti karžygą ant Parusių, bet dėl priežasties vietinių reikalų savo šalyje turėjo atidėti išpildymą savo pažadėjimo dar ant kelių metų. (Tolians bus).

Gromatos iš svetur.

III.

Pernai išėjo iš spaudos I tomas naujo veikalo istoriko A. Prochaskos „Archivum domus Sapihanae“, į kurį patilpo gromatos Lietuvos kanclerio Leono Sapihanos, rašytos į karalių ir įžymius jo laiko vyrus,

ir gromatos šitų paskutinių į Sapihaną 1575—1606 m. Šitos gromatos tarp daugelio ko-kito duoda pažinti mums kovą tarp Lietuviu ir Lenkų tam laike.

1590 m. Vilniaus vyskupas kard. Radvila tapo Kriokavos vyskupu. Lenkai užsimanę Vilniaus vyskupystę pavesti Lenkui. Lietuvos didžiuliai smarkiai priešinosi tokiam Lenkų užmanymui. 1595 m. Sapihai teko būti Varšavoj. Štai Lenkijos kancleris Zamoiskis atsiunčia jam nuo karaliaus prispausti antspaudą (pečėitį), nominaciją Lenko Maciejevskio į Vilniaus vyskupus paaiškindamas, kad Vilniaus vaivada Radvila tinkas ant tokios nominacijos. Kancleris nesiskubina prispausti antspaudu; rašo pirma į vaivadą gromatą, kurioj teip išsitaria: „Dabar, tapus mūsų Lietuviu Kriokavos vyskupu, galima būtų tikrai šiam sykiui tiktai ant šito, bet ne kitaip, kaip pagal seimo nusprendimą, kad ateityje nebūtų abejojimo, kad ant visų vietų Lenkijoje turi būti skiriami Lenkai, o Lietuvioj—Lituviai.“ Su šitokia nuomone vaivada, matyt, sutiko, kaip tai parodo kita Sapihanos gromata, rašyta tą patį mėnesį. „Man patinka, rašo kancleris, tamstos užmanymas išduoti įstatymą, kad nė vienas mūsų Lietuviu po dideliu atsakymu nedrįstų intii vietas Lenkijoje ir kad nė vienas Lenkas neitų ant vietų pas mus, palikus vienok dabartinį Kriokavos vyskupą ant vietos. Duok Dieve, kad mes butume toki laimingi, kad Lenkai ant to tiktų.“ Kova už Vilniaus vyskupystę smarkiai suėzino abi puses. Sausyje 1596 m. kancleris rašo vaivadaui iš Kriokavos: „Nenoriu tamstai rašyti, kokioj meileje ir garbėje laiko mūsų Lenkai, teip ta vyskupystė mus suerzino; o, kad ji nebūtų luosa!“ Kitoj gromatoj Sapihana pasakoja, kaip ji norėjo priversti prispausti antspaudą prie ankščiau paminėtos nominacijos, kaip maldavo, prikalbinėjo, keršėjo, ir betgi jis nepasidavė. Kitu tarpu iki kancleriui ateina gandas, buk rengiasi siųsti į Rymą nominaciją su Lenkų antspaudu: tenai, mat, nepermanysia ar tai Lietuviu, ar Lenkų antspaudas. Sapihaną baimė ima prieš toki precedentą: gavus Lenkui šitokiu būdu Vilniaus vyskupystę, pradės tokiu pat būdu skirt Lenkus vaivadamis, starostomis... tik pradžia sunku padaryti. Ant galo pagalios karalius betgi paskyrė Lenką Maciejevskį Vilniaus vyskupu. Vilniečiai, matyt, rengėsi nepermeiliai pasitikt naujai paskirtą vyskupą, kad Maciejevskis pats atsiskak nuo paskirtos jam vietos. Lietuviams Neapsileidus, 1600 m. Vilniaus vyskupu tapo paskirtas Lietuvys Vaina.

Teip tai ėjosi tarp Lenkų ir Lietuviu vos sukakus 20 metų po Liublino unijos, kuri, pagal norą užmanytojų unijos turėjo suliet Lenkus ir Lietuvius į vieną tautą. Taigi tuojaus po unijos apsireiškė Lietuviu „separatizmas“, kurį Lenkai prikašioja Lietuviams ir iki šiai dienai, „separatizmas“, kuris ardė ir ardo „brolystę“ tarp „susivienijusių“ tautų. Ypač, kad tas separatizmas prasidėjo nuo pat pirmutinio susivienijimo Lenkijos su Lietuva. Kas-gi buvo, kad ne „separatistas“ garsusis Vytautas, kuriam ne užteko tapti nepriklausančiu nuo Jagailos Lietuvos kunigaikščiu? O Lietuviu deputatai, ką pačioj pradžioj seimo 1569 m. bėgo iš Liublino, argi nebuvu „separatistai“, ypač Žemaitijos deputatas, kurs pabaigoj seimo, atsikreipdamas į karalių ir Lenkų deputatus, šaukė: „Vardan Dievo meldžiame jūsų, nežeminkite mūsų, nedarykite mūsų savo vergais, bukite maloningi ir neverskite mūsų amžinai verkti; mes jau priversti klupėti jįs to melsti!“ — Kaipgi Lenkai kovojo su tokiu Lietuviu separatizmu? Pir-

mutinį primintąjį separatistą visai prikalbinėjo atsižadėt vainiko Lietuvos karaliaus, net siūlė Lenkijos vainiką, o nepergalėję priešginio Lietuvos norą, sustabdė deputaciją nuo imperatoriaus Zygmanto su karaliaus vainiku: išbėgna iš Liublino Lietuvos deputatams, Lenkai tarėsi sykiu su Totoriais eiti ant Lietuvos, gundė karalių priverst Lietuvos priimt uniją: „į šitą uniją mes nematome kito kelio, kaip aukščiausią valdžią jūsų karališkos galybės, malouingo viešpaties“, kalbėjo Lenkų deputatai, ir t. t.; Sapiehą maldavo, prikalbinėjo, keršėjo . . .

Lietuvių „separatizmas“ ir Lenkų kova prieš tą separatizmą eina per visą istoriją šitų dviejų tautų nuo pat Jagailos vestuvių, eina ir šandien, Lietuvii kunigaikštystei ir Lenkų karalystei užsilikus vos istorijoje ir tituluose svetimų valdovų. Matyt, pamatuose šitos kovos guli ypatingos priežastys, kurios neišnyko nė griuvus kunigaikštystei drauge su karalyste. Jau dėl vieno tokio gavumo šitų priežasčių žingeidu būtų jos prigulinciai iširti, o susivienijusioms tautoms tai būtų gal ir labai naudinga: išsiaiškinius kovos priežastims, gal ir pati kova apsisotų.

Ypatinga, kad kaip tik Lietuviai bando truputį apsižvelgti aplink save, pasirupint apie savo reikalus, Lenkai tuojaus pakelia riksmą: sušunka sykiu visos jų partijos, kiekviena savaip; tą patį žingsnį viena išranda priešingu demokratiškai idėjai, kita aristokratiškai, trečia tikėjimui ir t. t. Iš visų šitokių, priešingų vienas kitam užmetinėjimų, tiek tiktai gali numanyt, kad toks ar toks Lietuvii pasiilgimas Lenkams nepatinka, o kodėl nepatinka — gali tiktai susiprotēt. Paimkime šių dienų Lietuvii judėjimą: ką sako apie jį Lenkai ar sulenkėjėliai? Vieni vadina tai chlopomanija, kiti nihilizmu, treči socialistu, o štai laikraštis „Przedswit“ (žiurėk Nr. 10 Varpo perieitų metų) išranda Lietuvos darbininkus „priešais demokratiškos idėjos Rusijoje“. Chlopomanai, socialistai ir . . . priešai demokratiškos idėjos — tai jau suvis nepermanomas daktas! Aišku, kad čionai suvis nē chlopomanija nē visoki „izmai“ gadina Lenkams kraują, tik „litvomanija“ ir . . . „separatizmas“: Lenkams nepatinka, kad Lietuviai nor buti Lietuviais, o ne Lenkais. „Lietuvis, kuris nenor brolystės su naujos (demokr.) idėjos Lenkija, tas pardavikas savo krašto“, šaukia „Przedswit“.

Taigi per visus 500 metų Lenkai reikalauja nuo mūsų „brolystės“ ir priešinasi, nepasakydami delko, instinktyviskai, tarytum be Lietuvii jiems ne gyvenimas, kaip apvyniui be smaigo: supra smaigą vėjas, pargriauja jį kas, o apvynys vis apglėbęs jį laiko: „neapleisk manęs; kad ir pargriautas pasilik apvynsmaigiu!“ Šitas instinktyviskas noras Lenkų laikyti glėbyje Lietuvius — iš vienos pusės — ir noras Lietuvos išsisukt iš jų glėbio — iš kitos — tai ir bus ta priežastis kovos tarp susivienijusių tautų, apie kurią aukščiau minėjau. Bet kur tuno pats diegas to instinktyvisko reikalavimo „brolystės“ Lietuvii, o ne kitos tokios tautos — tai pasilieka man neaišku ir man regisi da laukia išaiškintojaus. Labai gali but, kad to diego priguli jieškot dvasiškose ypatybėse Lietuvii ir Lenkų, gal instinktas rodo Lenkams, kad tai, ko truksta jų organizacijai, papildys Lietuviai . . . o Lietuviai teip lengvai virsta, ar bent iki šioleik virsdavo į Lenkus. Man, skaitant Lenkų literatūrą, puolė į akis tie ypatingi tipai Lietuvninkų, kuriuos sutvėrė ta literatūra. Lietuvys lenkiškoj literaturoj — tai dažniausiai netoli matas, bet ištikimas žmogus, žmogus pilnas energijos, kurs vienok pats

nelengvai randa sau kelią, tai vaikas ir drauge milžinas. Paimkime nors ir Padbipientą iš „Ogniem i miečem“ Šenkevyčiaus. Nepasijuokia iš Padbipientos, kas nenori. Atsibasto jis į Ukrainą, jieškodamas kokių ten trijų stabmeldžių galvų nukirsti: ar tai ne vaiko sapnas? Bet atitinka ant galo tas tris galvas ir nukerta vienu smogu; pasiliauja juokai; jų vietą užima pasistebėjimų galybės „dživaka“, net kultus nepaprastos pajiegos . . . Ir su kokių išimylėjimu apdirbinėja Lenkų literatūra šitokius tipus! Tai turbūt nedykai. Todėl žingeidu būtų, sakau, iširti tipus Lietuvninkų lenkiškoj literaturoj, ir gerai padarytų, kas šitai apsiimtų.

Ką žmogus gali kartais pramanyti!

(pasaka pagal Andersena.)

Kartą viens vaikesas užsimanė išeit ant literato. Pradėjo jisai rengtis prie to, daug viso ko skaityti, kad neilgai trukus, bent apie Velykas galėtų apsigarsinti su savo talentu, o paskui gavęs vardą literato, džiangtis garbe. Bet kad šie ty literatas, reikia mokēt rašyti. Tai jis labai gerai žinojo, bet kaip ir tyčia jam to mintrumo*) trūko. O ant galo jau jis ir gimęs buvo pervėlai: gražiausios mintys jau senai apreikštos svietai; da jo nebuvo nē ant žemės, o jau senai, senai viskas aprašyta ir daug sykių atkartota.

— „Tie laimingi buvo, kurie gyveno pirm tūkstantio metų!“ — kalbėjo sau tas būęs literatas: — „jiems apsišaukti buvo longval! Ant galo, net ir tuos, kurie gyveno pirm šimto metų, gali pavadināt laimingais: tuomet da daug buvo, apie ką galėjai rašyti proza ir eilėmis. Dabar gi visi šaltiniai įkvėtimo jau išsemti, tai ką gi aš rašysiu, ką gi apdėnuosiu?“

„Ilgai bėdžius laužė galvą, ant gal užpuolė jį net melancholija ir į trumpą laiką jis labai pasibaigė. Tik gaila, ką bereikal va kšciojo pas daktarus: jie nē vienas jam nepasakė nieko gero.

Bet argi negale o jau padėti jam viena išmintinga senutė, kuri netoli jo gyveno viena sau menkam butelyj ant pat galo lauko ir pelnė sau skatiką nuo pakeleivingų, atkeldama jiems vartus ant kelio. Ant galo ta senutė mokėjo net kiti atkelti ir užkelti vartus; ji išmanė ir daugiau, da ko gero buvo galima sakyti, kad ji išmintingesnė buvo ir už mokytą daktarą, nors tas važinėjo savo arkliais.

— „O ką, man reik neit pas tą senutę, man reik su ją pasitarant!“ — teip nusprendė ant galo pagalios mūsų būęs literatas.

Tos išmintingos senutės namelis buvo nedidutis ir jau gana senas, bet švarus ir gražus, nors buvo ir be papušalių. Aplink i nebuvo nē vieno medžio, nē vieno nereikalingo žiedelio. Tiktai ties durimis stovėjo avilys — daktas, kaip ž nome, labai naudingas ūkėje. O už namelio buvo laukas užsodintas bulvėmis, kurios teipgi labai naudingos.

— „O, tai tikras paveikslas mūsų prozaiško amžiaus!“ — tarė tas vaikesas, priešjės prie senutės buto. Ir tai jau buvo mintis, nukso grūdėlis, kurį jis rado da nē į butą neijęs.

— „O tu dabar tą minį išplėtok, apdirbki ir parašyk.“ tarė jam senutė: — „Ir duonos trupinys — jug ta pati duona! Aš jau nemanau, kas čionai tave atvarė: tu norėtom, ir tai labai greitai — bent da prieš Velykas — išeit į literatus, o tuo tarpu esi

*) mintrumas = мнотворств, zdolność, Fähigkeit; mintrus vaikas = geros, lengvos galvos vaikas (Kauno gub.)

visiškai netikęs, kad galėtum ką nors pramanyti. Ar ne teisybė?*

— „Močiutė, teisybė! — tarė jis: — „bet su-prask, visos temos senai jau išrinktos; kas buvo ga-lima, jau aprašyta, ir mūsų amžis — tai ne senovės aukso metai, pilni atsitikimų ir minčių!“

— „Na teip“ — atsakė jam senutė: — „senovėje, kaip tu sakai, aukso metuos išmintingas moteris tai deginę, kaip raganas, o vargšai literatai, iš bado pil-vus įtraukę, vaikščiojo su praplyšusioms alkūnėms. Aš, sakyčiau, kad mūsų amžis tai ir yr' tie aukso metai; tai pats geriausias laikas! Reikia tiktai mo-kėt žiūrėti ant daiktų iš jų tikrosios pusės; o tu ne-moki teip nė žiūrėti, nė teisingai suprasti daiktus ir nuotikius. Matyt, kad iš mažens tu nesirūpinai pri-derančiai išdirbti ausį ir akis; o ant galo man rodosi, tu vakarais nepratęs nė poterių kalbėti. Jau vienoje tik maldose rastum ne vieną temą gražioms pasakoms. Arba, štai apsidairyk aplinkui ir sakyk man, kas gi tau neduoda įsėskoti temų savo raštams žieduose, vai-siuos ir tiesiog angaluose? Bet, žinoms daiktas, rei-kia mokėt ir numanyti, kada kur ir kaip pagauti saulės spindulį; todėl ir pasirūpink apie tai. O da-bar, kol kada kas bus da, štai tau mano akinukai*), užsidėk tu juos ant nosies. o paskui prisidėjęs prie ausies manė ragelį, išžiūrėk gerai į viską, ką tik tu aplinkui pamatysi.“

Mūs būsęs literatas, paėmęs akinus, užsidėjo sau ant nosies, paskui prisidėjo prie ausies ir tą ragelį, ir teip jį prisitaisiusį senutė pirmučiausiai nusivedė į bulvės. Nu-ivedus padavė jam vieną bulvę, ir vai-kesas netardams nė žodžio ėmė į ją žiūrėti. Ir štai iš bulvės girdi jis melodiją, išpradžių da neaiškiai, bet paskui net ir dainos žodžius: — tai buvo pasaka apie bulvę, nors paprasta pasaka, bet labai intere-singa. Ką gi dainavo ta bulva: —

Ji dainavo apie save ir apie senovę savo gim-nės; pasakojo, kaip pirmą kartą ji atvyko į Europą, kaip jos visi nekentė iki ant galo pagalios pripažino ją už brangų ir naudingą daiktą. „Tuomet — pasa-kojo ji — karalius liepė visos miestuos mus dalint' žmonėms, ir daugelis kalbėjo, kad mes tautų ekono-mijoje labai naudingos. Bet tokiai kalbai išpradžių nieks nė netikėjo. Tuomet nežinojo nė kaip mus į žemę pasodinti, nė kaip apsieiti su mumis. Tiktai juokai, ką tie žmonės darė: vienas iškasęs duobę, supylė į ją visas bulves, norėjo, kad jos augtų; kitas vėl prikaišiojęs į žemę bulvių, lukš, ar neužangs jam medžiai, ar negalės jisai ir bulvės krest kaip obuolius. Net baimė dabar ima, kaip atsimeni, koks var-gas buvo mums gyventi ir tai tik per vieną žmonių neišmanymą. Kaip tai ilgai nė vienam neparėjo į galvą pasiknisti žemėje ir tenai pajieškoti tikro vai-siaus. Taigi, daug-daug mes iškuntėjome, tai yra ne mes, bet mūs tėvų tėvai, ant galo tai vis tiek, vis viena giminė!“ —

— „O, tai čia visa istorija!“ — stebėjosi vaikesas.

— Taigi matai! — tarė senutė; — „o dabar pa-žiūrėk, kas čia!“ senutė atsivedė jį pas avilį. Vai-kesas tik išsiziojo ir išpūtė akis. Kaip viskas gra-žiai įtaisyta! Kaip viskas knibžda, skubina dirba ir su noru dirba! Tenai matyti bitės, kurios tik ples-dendamos sparniukais valo orą avilyje. O štai par-lėkė bitės-darbininkės su medam ir išdėjusios ką par-nešė, išlėkė daugiau įsėskoti. Ir bitės buvo besiren-gias išlėkti, bet kaip tik pamatė lėtės, kad ir joms

reiks avilyje apšviesti, tuojau visos puolė prie bitino neleisti jo, o kadangi tas ėmė purtytis, tai nugnaibė jam sparnus, ir noroms-nenoroms bitinas turėjo likti namieje prie savo šeimynos. Ištikro tam avilyje vai-kesas galėjo daug ko pamatyti ir įsidėti į galvą.

— „Dabar užėk ant to kalnelio ir pažiūrėk į vieškelį; tenai tu pamatysi daug žmonių“ — patarė jam senutė. „Tu juos pažįsi pamilsi.“

— „Tu Dieve mano, kiek čia daug žmonių!“ su-šuko būsęs literatas ir poetas: „čionai istorijų nė galo nematyti! Bet aš jau nepastoviu, mano galva kvaista, ausis užspengė, o akisė viskas tiktai mirga. Kaip sau nori, aš daugiau negaliu žiūrėti, kas ten darosi, aš turiu atgal grįžti.“

— Ne, negrįžki! žengki pirma, tiktai drąsiai! . . . Prieš arčiau prie tų žmonių, gerai prisiziūrėki, prisi-klaukyki jiems ir pamilki juos, butinai, pamilki, o tuokart tu išmoksi rašyti ir galėsi buti litera-tas! Na, o dabar duok šen man akinukus ir ragelį.“

Tai ištarus senutė atėmė iš jo tąs prietaisas. — „Bet dabar, be tavo akinukų aš grynai nieko nema-tau ir be ragelio negirdžiu!“ — nusistebėjo jaunikaitis.

— „O, jeigu teip, tai tu nė sapnuoti negali, kad iki Velykų išėis iš tavęs literatas.“

— „Tai nors pasakyk tu man, kada aš galiu tikėtis vardo literato?“ — jau dvejojamas klausė jaunikaitis.

— Nė prieš Velykas, nė prieš Sekmines, nė prieš vieną šventę iš tavęs neišėis literatas.“

Tai ant galo kaži aš turiu daryti, kad galėčiau savo raštais pelnyti, jei ne duoną, tai nors vardą?“

— „A, jeigu šiteip, tai tau nereikia laukti nė Velykų! — suramino jį senutė. „Imk tiktai rėkti ant poetų, literatų ir ant visų jų raštų ir darbų; versk, trauk žemyn, jei katras aukščiau iškilęs. Tik nebi-jok, nenusimink. o kirski drąsiai — iš peties, pliek iš visų pusių, kiek tik gali, o jei pats nesibjauri tai ir purvais drabstyki, ir nusistebės visi, ims visur apie tave kalbėti, rėkti, rašyti laikraščiuose, ir tikrai sa-kau, užsiplnysi vardą, o jei kaip ir duoną.“

— „Ištikro, kaip tai bemaštydams kartais gali ką nors ir pramanyti!“ tarė sau vaikesas, ir, pats ne-galėdamas literatu likti, pradėjo kitus purvais drabstyti. 7

Rugsėjo m. 1893.

A-iš-B.

Tėvynės varpai.

Ne tiek teisingas, kiek baisus ir netikėtas užmetinėjimas. Kitas — teip-gi baisus. bet teisingesnis Pirmosios kregždės mūsų kompozicijų iš muzikos. Tų vyrų karštis pasigirti sve-timais nuopelnais ir keli žodžiai apie du Jonu. Legenda iš Maskolijos, reikianti, kad jau laikas pamiršti, kas tai „svėčiai.“ Mano užmanymas pagelbėti broliams vergams.

Da neperlabai žiloje gadynėje skaičiau viename Amerikos laikraštyje vieno Europos vyro straipsnį kuris (vyras, o ne straipsnis) ko ne su pasityčiojimu iš-mėtinėjo naujiems Lietuviams. kad jie, krutėdami jau beveik dešimta metų ir rašinėdami per tą laiką eiles, nesulaukė da Mickevyciaus Teisybė — pamislyjau — krutame beveik 10 metų, o Mickevyciaus neturime. Bet, kada suskaučiau, kad Lenkai turėjo krutėti 10 metų su viršum ir da kur kas daugiau, kol nesulaukė Mickevycių, anas užmetinėjimas Lietuviams pasirodė man labai neaiškus bėsas. Ar ans vyras ištikrujų teip niekina Lietuvius, kad jie, rašinėdami eiles net per 10 metų, nepasidirbdino sau Mickevycių, ar jis vėl teip augštai stato Lietuvius, kad jiems, mat, nė 10 metų nereikėjo laukti Mickevyciaus — tik, mat, pražiopsoję?

Aš turiu kur kas didesnę tiesą drėbti Lietuviams į akis kitą užmetimą: krutame, krutame jau dešimt

*) akiniai (t. y. stiklai) = akulioriai;

metų, nuo seniai jau dainuojame, renkame dainų gaidas, „skripkas skambiname“, kits ir ant „levikartų“ pabarškiname, o tik ikišiol nesulaukėme savo Mozarto! Kas tai yra po plynių?! Ir ne tik ką neturime Mozarto, bet nė nebandėme jo jieskoti, nepasirodėme per tą laiką nė su viena originališka lietuviška kompozicija! Juk muzika tokioje pat dievų priegloboje, kaip ir pcezija, taigi turiu lygias tiesas reikalauti Mozarto, kaip ir Mickevyčiaus.

Beje, sukakus 10 metų tikrojo krutejimo, pasirodė pirmoji ant šios pasaulės originališka vieno amatoriaus kompozicija grynuose lietuviškuose rubuose, tai valcas „Varpelis“. Neuzilgo potam pasirodo štai ir kita vieno konzervatorijos mokintinio originališka kompozicija, polka „Lietuvaitė“, teip-gi lietuviškuose rubuose — tiktai spaudos apyvostos priverstinai liepė jai apskaišyti prancuziškoms kvietkomis ir prisiseigė lenkiškus skvernus. Tiek to, tai ne autoriaus kaltė ir kompozicija vis lieka lietuviška. Neapsimu spręsti, ko ji turi vertę tuodvi pirmosios mūsų kompozicijos muzikoje — gal buti geros, o gal ir nepasisekė. Bet tegul juodvi būtų tiktai lygios su mūsų pirmomsiomis ošloms, tai jau vis turi raminti dvasią, vis liks tomis kregždėmis, kurios pavasarį apreiskia.

Smagu yra, jeigu galima, prireikus, kuomi nors teisingai pasigirti ir pasididžiuoti prieš kitus. Bet kaip vėl buisini šlykštu jeigu kas, stengdamas pasididžiuoti, giriasi svetimais dalykais, svetimais nuopelnais. Visi gerai pamename tą mūsų karštį, kada mes buvome išplėšę Lietuviams beveik visus garsiausius raštininkus, nepasijusdami, kad per tai Lietuvos literaturai nepridejom nė eilutės, o Lenkų literatūros teip-gi nė ant eilutės nesumažinome. Nors visiems matomas juokingumas to karščio, vienok ir vėlesnėse gadynėse da mums tokiu būdu juoktis iš savęs nepakoko. Duosiu du pavyzdžiu. Anais metais buvo patalpinta „Varpe“ versta apysaka „Jurgis Durnelis“ ir aiškiai vertiko paženklinta *lenkiškai parašė Brolis*. Paskians viename laikraštyje radau pasigyrimą, buk „Jurgis Durnelis“ *pirmiaus* buvo parašytas *lietuviškai*. Lietuviškuose raštuose teipos-gi skaičiau, buk *Lietuvais* Jonas Kasperavyčius dirbęs Lenkams, rašinėdamas jiems puikias eiles. *Litera docet, litera nocet*. Kad ne tas karštis pasigirti svetimu daigtu, tai galima būtų buvę ir šiūomi žygiu pasisaugoti ir nedaryti juokų. Jug yra ant svieto Jan Kasprowicz ir Jan Kasperowicz. Pirmasis isz juodviejų yra gimęs Poznaniuje, gyvena Lemberke ir rašinėja ištikro puikias eilias lenkiškuose laikraščiuose (tankiai „Głos“). Antrasis, teisybė kitaip vadinasi Jonas Kasperavyčius, yra gimęs iš tėvų Lietuvių, Suv. gub., Naumiesčio pavieto, Vaitiekupių kaime, gyvena Taškente ir jokių eilių į jokus laikraščius nerašinėja. Tai toks skirtumas tarp tuodviejų Jonų ir tokia apie juodu tokelė.

Kad mes su tokiu karštumu gintume savo tiesas kaip lietuvišką kilimą Lenkų literatū, tai gal iškotvotume nors tas tiesas, kurios nė vienam žmogui nė viename kampe šios pasaulės neužgintos, išskyrus Maskoliją. Pasirodo, kad mes be palicijos prieglobos negalime nė pasiviešėti, negalime atlankyti pažiniamų nė giminių, negalime pasilinksminti draugystėje, neužsitraukę ant savės rufos palicijos šunų. Šią vasarą — rašo man iš Maskolijos viens pažinstamas — pas vieną ukininką susirinko į svečius keletas kaimynų, jaunų Lietuvių, sugrįžusių ant vasaros iš mokyklų pasilsėti. Žinoma, mylėjosi, gėrė, valgė ir t. t., kaip visada svečiuose, visai netikėdami, kad jiems išsiskirsčius užklups palicija ant ano šeimninko,

dukart perkratys jo namus, išgąsdinę namiškius padarys trukšmą, užves išjieskojimus — kas? ką? ko? kaip? kur? — o vis grieždami dantimis, su apsiptojimu, su perkunais, su riksmiais, su pasitimu... Ką gali dabar mislyti ans nabagas šeimninkas, kuris iš geros širdies mylėjo savo svečius, džiaugdamasis, kad jo kaimynai mokslinčiai nesipuiki ir atsilanko? Ar išbaugintas neuzdarys kitą kart durų, išvydęs svečią, ar nesislėps nuo jo, žinodamas, kad už „pamylėjimą“ svečio užklups ant jo namų pasiutusi maskoliška palicija? Ar gali Lietuvis inteligentas drąsiai pereiti per kelią pas savo kaimyną, užkvietusį pvz. ant „šviežio medaus“? Man rodosi dabar sunku išdrysti ir kviesti ką į svečius ir pačiam į svečius eiti, nes palicija ar šaip ar teip abi puses itrauks į „žyvatus“ ir... vuostinės paskui pėdsakus... Kogi ta Maskolių palicija teip siunta Lietuvoje, prisikabindama net prie svečių? — gali užklausti Europos gyventojas, neitikėdamas į augščiaus aprašytą legendą. — Palaukk, tamista, aš kiek galėdamas paaiškinsiu.

Reikia pirmių pirmiausiai žinoti šituos tris dalykus: 1) į palicijos tarnus Maskolijoje įstoja vien žmogystos, išsinėrusios iš visų doriškų pamatų, 2) visos tos žmogystos neišreiškiamai tamsaus proto, ir 3) žmogystoms su tokiomis įpatybėmis atiduoti ant valios gyventojai ir įsakyta nuo vyriausybės: jus esate paskirtos daryti tvarką — taigi žiurkote, nežiopsokite!

Norėdamas pasirodyti, kad „žiuri“ ir „nežiopso“, tokios žmogystos tankiai kankina nekalciausius žmones arba, kaip augščiaus pasakyta, per savo tamsumą (išgirdę pvz., kad tą ir tą vadina specialistu, apskundžia vyriausybei, buk tas ir tas esas socialistas, na ir nabagas specialistas tenka amžinai apveizdai; arba per stoka doriškų pamatų pirmiaus pačios padaro netvarką, idant galima būtų iš ko daryti tvarką ir t. t.) Palicijai įsakyta dabar, kad Lietuvoje yra „litvomanija“ ir ją reikia prižiūrėti. Per savo tamsumą palicija mislyja, juog ta „litvomanija“ tai tokia žmogysta (kaip vagys, galvažudžiai), kurią galima suimti ir, apkalus, pristatyti „kur reikia“, kad ją galima užtikti tiktai tarp susirinkusiųjų Lietuvių — delto užklumpa ant susirinkusių svečių. Neradūs gi tos jieskomos žmogystos, vėl mislyja, kad ta „litvomanija“ tai toks daigtas, kurį galima įsidėti į kišenių — delto krato. Neradus nė kišeniuose, jeigu turėtų dariškus pamatus, tai toliaus jau nė nėjieskotų, o kad jų neturi, tai lieja savo piktumą, drasko namus, gąsdina vaikus, neščias moteris ir t. t. Vyriausybė tuom tarpu tik džiaugiasi, kad jos tarnai „žiuri“, „nežiopso“ — daro tvarką.

Gyvendamas valstijoje, kur viešėtis galima be drebėjimo ir nežinios, „kas ryto bus“, nė suprasti negaliu, koks jausmas kiltų krutinėje, jeigu man uždraustų svečiuotis. Tur būti sunkus jausmas... Gaila man jos, nelaisvės vergai, Maskolijos Lietuviai!

Idant nepavirstumėte į laukinius, ir neužmirštumėte, kas tai „svečiuotis“, ir besimylėdami perdaug nedrebėtumėte, paduosiu čia trumpą užmamymą, kuri jus galite įbrukti savo palicijai apsvarstyti — gal susitaikysite... Matote kaip: Lietuviai, paketinę susirinkti pas ką į svečius, arba užkvieti keno, turi pirmiausiai sudėti palicijai savo pasus, apreikšti programą šnektos svečiuose su klausymais ir atsakymais ant jų ir viso pasielgimo. Šeimninkas, laukiantis svečių, duoda palicijai smulkų aprašymą savo namų ir namiškių, o teipos gi surašymą valgių ir gėrymų, kuriais ketina mylėti. Visi duoda pažadėjimus ant

rašto, kad programo, užtvirtinto palicijos, neperžengs. Palicija gi paskiria dieną pasiviešėjimui, atmeta vieną ar kitą svečią, ši ar tą valgi ir pristato žandarą, idant visame kame būtų „tvarka“ ir niekam neatsitiktų jokio pikto. Pasarga I. Jeigu svečiai gerai traukia degtinę, tai galima tikėtis, kad jų šnektos, ir pasielgimas kreipsis į geistinę valstijai pusę ir užlaikymui „tvarkos“ gana pastatyti žandarą lauke už lango — teip sau, dėl visoko. Pasarga II. Jeigu svečiai negeria (palicija, žinodama, kas kiek mislyja, geriaus gali žinoti, kas kiek įgeria), tai idant neprasikreiptų kaslink programo ir „atsimintų“, reikia žandarą pakarti ant sienos ties stalu priešais svečius.

Ištikro viskas tokiu budu pasibaigs kuogeriausiai. Ant pytojaus bus sudėtas vyriausybei raportas „*viso blagopolučno*“, palicijai nereiks be reikalo drebėti.

Tiktai nenusuminkite!

Sukilimas „čartistų“ Anglijoje 1834—1848 m.

Jau pradžioje XVI amž. atsiranda Anglijoje kapitalistiška forma produkcijos. Su ja drauge įvyksta ir sistematiška ekspropriacija savasties juridisku arba konkurencijos keliu didesnio kapitalo su mažesniu. Kokia tuomet buvo teisybė, matyt iš šito fakto. Atsiradus dideliame pareikalavimui vilnų, didžpinigiai vardan viešpatystės labo su pagalba valdžios atmeta iš smulkesniųjų ukininkų ir samdytojų žemę, idant ją paverstų į avių ganyklas, o žmones sugitų į pabrikus dirbti „sau ir tėvynei ant naudos“.

Teip dalykams stovint, darbininkų teip daug prisivo, kad negalėjo užtekt jiems darbo, ir dalis jų valkiojosi ir elgėtavo. Tik to ir telankė didžpinigiai. Jiė omė į savo prieglobstį vaikus, mergaites, vaikus, kurie jau nuo 7 metų turojo eit prie darbo Nesitikėdami jokios kontrolės ir elgdamiėsi pagal principą „daugiau pelnyt“, jie skriaudė ir vargino darbininkus begalo ir be krašto.

Ant galo pajautė darbininkai savo nužeminimą ir pažino savo tiesas. XVIII ir pradžioje XIX amž. darbininkai, apmaudę gieždami prieš kapitalistus, degino pabrikus, naikino mašinas ir visokius įrankius (ypač 1810 m.). Vėliaus omė organizuotis į draugystes ir vis tankiau daryti „streikus“. Toks darbininkų protestas atkreipia ant savęs valdžios akis, ir ta pradeda rupintis apie pagerinimą darbininkų buvio.

1819 m. uždraudė dirbti daugiau kaip 72 adynas ant nedėlios tiems, kurie dar nesukako 16 metų.

1833 m. uždraudė darbininkams, neturintiems 18 metų, dirbti ilgiau kaip 12 adynų per dieną. Darbą vaikų 9—13 m. sutrumpino iki 8 adynų ant dienos. Bet pabrikantai mokėjo aplenkti tiesas ir senoviškai skriaudė darbininkus. Supratę, kad tik įgijus politišką tiesas galima susilaukt geresnio laiko, darbininkai sutarė paduoti į parlamentą „rašą“ arba „charter“ su savo reikalavimais. Tie reikalavimai buvo: 1) viešas balsavimas, 2) skyrimas į parlamentą vieniems metams, 3) algos pasiuntiniams laike parlamento darbų, 4) paslaptinis balsavimas, 5) padalinimas Anglijos į lygius skyrimo sryčius, 6) atmetimas pasiuntinių cenzo. Tam tikslui išrinko tam tikrą „Darbininkų Konventą“, susidedantį iš 15 sąnarių. Pasirašiusių ant peticijos buvo veik 1½ mil. darbininkų, kuriuos pradėjo vadinti „charterio“ išpažintojais arba „čartistais“. Į trumpą laiką atlaikė kokius 500 susirinkimų. Agitacija neišpasakytai sekėsi. Kaip kada susirinkdavo į 300 000 žmonių. Kartais pabrikai

apsistodavo, nes darbininkai, pametę darbą, eidavo klausyti čartistų kalbų. Buržuazija ir vyriausybė nispasakytai pabugo. Kapitalstai dagi įkurė draugystę „apginti savasčiai ir žmogystai“ ir rupinosi sustabdyti čartistų agitaciją. Vyriausybė teipogi omė persekioti čartistus per sudus ir paliciją. Bet tai nieko negelbėjo.

1839 m. čartistai susitarė švesti ištisą mėnesį, ir dar labiau platinti agitaciją. Apsigyvimui nuo buržuazijos sutarta neit ant ulyčių be ginklo.

Birželio mėn. tapo įduota parlamentui peticija. Bet parlamentas be jokios kalbos atmetė tą peticiją ir dar išjuokė darbininkus. Darbininkai suvis nesitikėjo tokio apsjimo nuo parlamento. Varu reikalauti didesnių tiesų darbininkai negalėjo, nes buvo silpnai organizuoti, be vienybės ir be ginklų. Dėlto už skriaudą ir išjuokimą darbininkai sutarė daryti 3 dienas streiką su demonstracijomis. Prasadėjo visa eilė kovų ir susikirtimų su palicija ir pabrikantais. Pietinėje dalyje provincijos *Wales* pasiekė dagi formališką kovą. Betgi karumenė apgalėjo sukilusius darbininkus ir daugelį jų sušaudė.

Buvo pilni kaliniai čartistų.

Naujas krizisas 1842 m., nežiurint ant didžiausių valdžios persekiojimų, padidino neišpasakytai darbininkų agitaciją. Tuos pačius metus vėl apskelbta daryti streiką. Neuzilgo visoj šaurinėje Anglijoje sustojė veik visi pabrikai. Bet vyriausybė omė persekioti darbininkus ir apmalšino juos. Išdavė pr. cesą 59 čartistų vadovams, daug suomė ir sumetė į kalnį.

1848 m. pakilus Prancuzijos revoliucijai, čartistai omė daryti demonstracijas „Darbininkų Konventas“ dar sykį sutarė paduoti parlamentui peticiją ir varu reikalauti išpildymo programo. Tą manifestaciją sutarė padaryti 10 d. Balandžio 1848 m. Nugąsdinta buržuazija ir vyriausybė sušaukė ant tos dienos ant Londono ulyčų 250 000 armijos su vadu Wellingtonu. Per tai darbininkų mažai tesusirinko, ir manifestacija nepasiekė. Vyriausybė tuom tarpu išdavė paliepiam, kuris nubausdavo kiekvieną republikanišką agitaciją 16 d. Gegužės išsiskirstė „Darbininkų Konventas“.

Tuom tarpu darbininkų buvis mažomą pasigerino, ir čartistai, kuriems ne tiek rupėjo atmaina darbo organizacijos, kiek duona, nutilo, palikę paveikslą atkaklios kovos už varguolių tiesas ir pamokslą, ko reikia darbininkams, kad geriaus jiems sektusi kova su kapitalistais

Sidoras.

Svečiuos po Lietuvą.

Šiltos, gražios dienos trukte traukia, pametus kasdieninį trusą, pasileisti toliau į vietą pasižiūrėti. Reikia tvirtu prisirišimo prie savo lždo. ar kitų svarbių priežasčių, kad neatsitrauktum per visą vasarą iš vietos; reikia turėti užšalusią širdį kad gyvenant *svetimoje šalyje* atspėjant neatsirastų noras pmatyti *savo kraštą*, atlankyti tėv škę pažinstamus. . . Taig šiltos, gražios pereinatos vasaros dienos iškurstė mane iš mano kasdieninio lždo, o noras atlankyti gimtinę šalį parodė man kelią į Lietuvą, „kur banguoja Nemunėlis, kur dešupė miela planka“ „Tenai ž onės gerios širdies“ — smagiai pasisvietinėjau, atsilešėjau. Bet šitai da ne viskas, ką laimime mes, gyvenantieje svetur, parvažiuodami į Lietuvą; atsilankymas gimtinėje šalyje turi savo ypatingą vertę „sustiprina ryšį tarp tėvynės ir apigyvenusių kitose padangės jos sunų. Katras iš gyvenančių svetur Lietuvių nor buti sėjiku ant tėvynės dirvos, tam būtina reikia kartas nuo karto lankyti savo kraštą, įsiklausyti į

balsą jo gyventojų, nes kitaip sėjiko trusas, nepritai-
kytas prie sąjamos dirvos, gal nueiti perniek, neiš-
duoti gėidziamo vaisiaus. Nokenkia dažniau pasiva-
žiuėti po Lietuvą ir tiems mūsų darbininkams, kurie
apsigyvenę savo krašte, mūta Lietuvos duona. Su-
sipažinimas su yvairiais tėvynės kampais didei svar-
bus dalykas ypač šį laiką, kada mūsų tautiečiai da-
tiktai pradeda paskui kita kita pabusti iš ilgo miego.
Geistina, kad tautos nubudimas neaplenktų nė vieno
Lietuvos kampelio, nė vieno luomo jos sunų. Todėl
kam tiktai brangus Lietuvių nacionališkias atgijimas,
tam turi lygiai rūpėti visas plotas mūsų etnografiškos
teritorijos, neišskiriant nė vienos kategorijos gyven-
tojų lietuviškos kilties. Juo plačiau pažisime savo
kraštą, juo geriau įsiklausysime į jų geidavynius, per-
manysime jų palinkimus, — juo aiškesnis bus mūsų ke-
lias, juo vaisingesnis bus mūsų trusas.

Remdamasis ant tokio protavymo, ryžausi ap-
reikšti „Vārpo“ skaitytojams nors ir menkus, vienpu-
sius patėmyjimus, kuriuos man teko padaryti pereitą
vasarą besilankant po Lietuvą.

I.

Pradėsiu nuo mūsų bajorų. Su situo mūsų tautiečių
luomu man teko arčiau susipažinti šiaurinėje dalyje
Kauno gubernijos. Kauoniečiai bajorai, kaip ir visi
mūsų bajorai, susivienijus kunigaikštystei su kara-
lyste, pametę lietuvišką kalbą, priėmė svetimą, len-
kišką; priėmę svetimą kalbą, pamilo ir svetimus ide-
alus ir palengva tapo lyg svetimi savo krašte. Ne-
gali vienok sakyti, kad, šiteip aplenkę mūsų bajorai
butų suvis nustoje patriotizmo: jųjų patriotizmas
tapo tiktai nepilnas, vienpusis: nustojo nacionališ-
kumo, pavirto vien į prisišimą prie vietos, prie gim-
tinio krašto. Vardas „Litvin“ tapo ženklu bajoro
„iš kunigaikštystės.“ Vos kelintas „Litvin“ atsimin-
davo, kad vardą tos pačios kilties nešioja ir kalbą,
kurą bajorai paniekino . . . Užstojo laikas „Aušros“,
„Šviesos“ etc., sušuko balsai, užtariantie už nuskriaustą
kalbą, už nužemintą įžymiausią tautystės ženklą. Ba-
jorai, kurie niekad nesilovė skaitę savę už Lietuvius,
išsykiu pasijuto lyg užgauti ir nemaloniai sutiko
apsireiškima naujes, nesutinkancios su jų pažiūroms,
dvasios — kas pasityčiojimu, kas prikišdamas „litvo-
manams“ suvis nepriderančius siekius. Šita nepro-
taujanti visotina opozicija vienok neilgai tesėjo: šian-
dien bajorai, paskui kits kita, pameta opoziciją ir
pradeda grįžti prie savo krašto kalbos. Ale tai jiems
betgi atsieina nelengvai: pripratimas neumai duodasi
persilaužti. Viena bajoraitė šiteip skundėsi ant pri-
pratimo galybės: „Iki šiolei viskas man išrodė aišku,
jaučiau po savim tvirtą dirvą, o dabar lyg ant ko-
kio gryžkelio stoviu. Logiškai negaliu nepažinti
reikalavimų naujos gadynės, suprantu, kad prigulėtų
vartoti lietuvišką kalbą, bet papratimas neatleidžia.
Pamisiyk, tamsta: lenkiškoj kalboj auginta, nuo ma-
žens lenkišką kalbą laikiau už savo kalbą!“ Daugu-
mas bajorų jaučiasi šitokiame padėjime, bet ne visi
vienaip stengiasi užčiuopti po savim tvirtą dirvą:
vienai lauzia savo pripratimą, stengiasi priprast prie
lietuviškos kalbos, šelpia ir skaito laikraščius — to-
kių da nedidelis skaitlelis; kiti, užlaikydami namuose
da lenkišką kalbą, ramina savę, kad, esą, ir lenkiškai
kalbėdamas gali but geru patrijotu, — šitie tiktai
kelintas ima į rankas laikraščius ir tai gana nėdra-
siai. Pasilieka da pusėtina dalis tokių, kurie nepri-
pažįsta jokių rezonų ir, atsispyrę, laikosi svetimos
kalbos; ant visokių „litvomanijos“ apsiereikimų jie
žiūri su neapykanta. Prie šitų „konservatorių“ pri-

klauso ir beveik visa smulkioji bajorija — „szlachta
okoliczna.“ Šitas ypatingas palaikas mūsų krašto
istorijos savo ypatingu protu išrodo, kad „jakaš lit-
womanija“ norint nugriauti „szlachecka wiara“ ir
paniekinti „szlachecka mowa.“ Nemielaširdinga pra-
eitis tik šituodu atributų jiems, vargšams, iš viso ir
tepaliko: užtai jie ir gina juodu su tikru pasišven-
timu. „Szlachta okoliczna“ ir miestų ponų tarnai
— tai dvi tvirtvietės, kurios, matyt, ketina paskutinės
pasiduoti nacionališkai idėjai.

Šią vasarą man teko užkliuti daugiausia namuose
bajorų dviejų pirautinių kategorijų t. y. bajorų no-
priešingų lietuviystei. Visur galima buvo lengvai
apsieiti su viena lietuviška kalba, tiek kalbant su
jaukaisiais, tiek su senaisiais, tiek už stalo, tiek sa-
lione, nes ir tos šeimynos, kuriose da paprastai kal-
bama lenkiškai, su svečiais, pripratūsius prie lietu-
viškos kalbos, meiliai kalba lietuviškai. Didei svarbu,
kad prielankus lietuviystei bajorai priaugančius savo
vaikus iš mažens pratina lietuvišką kalbą laikyti už
savo kalbą. Vienuos namuos užkaibinu šeiminko
sunų (5—6 metų) tyčia lenkiškai. Vaikutis, kaip iš
knygų skaitydamas, atsako: „aš da nemoku lenkiš-
kai“ Negaliu nepabrukt da vieno smagaus fakto:
bajorų namuose, sykiu su lietuviška kalba, randa sau
vietą ir lietuviškos dainos. Daugiausia girdėjan dai-
nuojant naujai sustatytas ir verstas iš svetimų kalbų,
rečiau žmonių dainas. Susibičiuliavimas lietuviškos,
ypač žmonių, dainos su bajorų salionu mano akise
turi didę svarbą; iš to susibičiuliavimo pelno abi pu-
sės: daina įgauna lyg paaukštinimą, įsikurus inteli-
gentų namuos, paremiama fortepijono; o bajorai per
dainas įgauna didesnį prisirišimą prie savo krašto,
išpažįsta turtą žmonių poezijos.

Taigi mūsų bajorai, bent Kauoniečiai, matyt, ketina
palengva tapti tuo, kuo jiems ir prigulėtų buti —
vietine mūsų inteligencija. Iš tokios jį pakraipos ga-
lima tiktai džiaugtis.

A. Svečias.
Grabilovka, Rugsėjis 1893 m.

Iš Prusu Lietuvos.

Pulsas tautiškos dvasios Prusų Lietuvos pradeda
žymiai stiprėti. Kada pirma tekrutėjo tiktai kelios
žinomos viena kitai žmogystos, dabar jau išgirsti šen
bei ten vis šviežių „gerų vyrų“ atsirandant. Tas daig-
tas miela yra, kad vis daugiaus jaunų vyrų prie lie-
tuviystės prisideda, o tie ir mažumą drūčiai nor su-
imt dirbti ir programą savo veikimo pradeda plačiau
skleisti. Berods tas dalykas kitiems tiktai „viera“ bei
kalbą“ išlaikyti norintiems nelabai patinka, ir tulas
sukvailintas lietuvius žiūri į tai lyg su kokia baime,
ale rodos tas sukvailėjimas ir neilgai duruos tokioj
platybėj, kaip iki šiol. Mat dabar neperseniai Prusų
Lietuvių vadovai ryžosi įkūnyti aną senąjį užmanymą
įsteigti tikrą lietuvišką dvasią skelbiantį laikraštį, visai
nepriklausantį Vokiečių. Sutarė pirkti tam tikslui spau-
stuvę už sudėtus pinigus ir leisti minėtą laikraštį. Ta
idėja, kaip sakiau, jau nenauja, ale už pradžia jos
pildymo turime padėkavoti p. Sauniui. Jisai 17 d.
Rugsėjo per susirinkimą pas p. Smalakį Didž. Alga-
viškinose, kitiems besilinksminant, atsisėdęs surašė
projektą steigimo spaustuvės ir pirmutinis pasirašė
100 auksinų duoti. Tą vakarą tuojaus pasirašė ant 700
auksinų, nors, teisybę pasakius, butų galėję ir 7000
tuojaus gatavais pinigais sumesti. Ale tai bėda, kad
Prusų Lietuviai dar vis neišdrysta didesnių aukų ant tė-
vynės ankuro nešti; dar jų dvasia permenka, kad
jie turėtų pakaktinai drąsybės tiek pašvęsti, kiek pa-

švenčia Pildžiosios Lietuvos patrijotai. Ale dvasia auga; reikia tikėtis, kad ir čion ji patarps . . . Tai gi spaustuvės steigimo darbas jau pradėtas, ir galime tikėtis, kad taps pabaigtas, nes jug tik „pradžia darba gaisina“. Ypatingai galima tikėtis, kad viens jaunas Lietuvis nor visa savo dalį į tą dalyką įdėti; o kad atsirastų dar keli toki jauni tokios dvasios vyrai, tai spaustuvė į kelias nedėlias būtų čia. Užmanytoji spaustuvė turės ir lotvnišką raštą, kad būtų galima spausti raštus ir Didžiajai Lietuvai tinkančius, laikraščius, knygas ir t. t.

— Pavasaryje buvo skyrimai į Vokietijos seimą (Reichstag). o dabar, pabaigoj spalį mėnesio bus skyrimai Prūsų seimą (Landtag). Politiskos partijos jau pradeda išpalengvo krutėti: pradeda ir Lietuviai. Pereitą subatą 23 d. Rugsėjo Lietuvių partija atlaikė Tilžėje susirinkimą. Čia jau buvo ketinę pastatyti kandidatus ale de ja, nėra gana tam tikrų vyrų, kurie galėtų kandidaturą į seimą užimti. Vienok ką veiksi, vis reikia statyti, koki yr' toki, — tai ir pastatė sątuonis kandidatus, kiekvienam valsčėni po vieną. Tie valsčėni yra šie: Klaipėdos (kand. J. Smalakys), Šilokarčiamos ir Tilžės (kand. Saunius), Pakalnės, Ragainės, Palkalnio, Vėluvos ir Labguvos.

Mat šitie skyrimai yra visai kitiški už annos į Vokietijos seimą skyrimus. Ten kiekvienas skyryjas tur lygų balsą, ar jis grovas, ar bernas, o dar tą balą slapčiai per laiškelį atiduoda. Tokiu budu tenai vyriausybė ir didžponai negal turėti tokios įtekės. O ščion, ir Prūsų seimą skiriant, skyryjai su visu nelygus. Čion skyryjai dalinasi į tris klases pagal turta. Turtingasis atsveria kas žin kiek vargšų; o dar priegtam skyryjas tur savo balsą atvirai išreikšti. Pirmučiausiai išskiria tam tikrus „skyrimo vyrus“ (Wahlmänner), o potam jau anie prieš vyriausybę (prieš landrotus) tur savo balsą atiduoti. O tam tikslu tie „skyrimo vyrai“ dar tur tam tyčia į valsčėnius miestą nukeliauti, savo balsą atiduoti. Tokiu budu štie skyrimai, galima sakyti, labai pri-lėgti valdžios, didžponų ir kapital stų, ir pertai opozicija čionai turi būti labai tvirta, kad galėtų vyriausybės kandidatą pergalėti. Tie valsčėiai, kurie jau daug metų laisvamanius į Vokietijos seimą siučia, ir Prūsų seimą dar vis neįstengia nusiųsti tokio pat vyro, dar vis konservatyvai tebeviešpatauja. Prie tokių kenservatyviškų valsčėių priklauso ir lietuviški valsčėiai, delto daug vilties nėra, kad Lietuvius išskirtų. Tiktai Klaipėdos bei Šilokarčiamos valsčėiuose rasi gal išskirti Lietuvius, o kituose — kandidatus stato tiktai agitacijos bei budjumo dėlei.

Ale jeigu vokiški konservatyvai pabugtų Lietuvių ir pasiulytų kompromisą, o Lietuviai jį priimtų ir statytų iš pusės, kiekvienam valsčėni po vieną Lietuvį ir vieną Vokietį, tai be abejojimo išskirtų keturis Lietuvius. Ale, rodos, Vokiečiai to nedarys.

— Paskutiniam laikui viens vietinis inteligentas, apkeliavo Didžiają Lietuvą ir pamatęs, kad ten lietuystė atgijo per apšvietimą, pradėjo rašinėti į „ceitungas“ ir raginti Lietuvius leisti vaikus į mokslus. Rasi kelintas ir paklausys, ale daug nebus tokių, kadangi Prūsų Lietuviai daugiausiai didi mylėtojai pingėlių bei kitokio turto, o mokslas jiems nelabai rupi. Pagal turta einant, kad Prūsų Lietuviai būtų toki mokslo mylėtojai, kaip Rusijos Lietuviai, tai čion kiekvienoj parapijoje turėtų būti gimnazija. Čionai ukininkai leidžia mokintis į pirklus, kurpius ir kitokius amatininkus, o į gimnazijas labai mažai. Pertai ir tie, kurie gimnazijose, o potam ir

universitetuose mokinasi, per mažybę savo skaitliaus, tarp Vokiečių pražava, į Vokietiją išsibasto, ar čion pat į Vokiečius pavirsta. Štai Priekulėje mirė neseniai daktaras; dabar aplinkiniai Lietuviai užsimanė gera Lietuvį per daktarą į Priekulę parsikviesti: šen šokę, ten šokę — ir visoje Prūsų Lietuvoje neranda nė vieno daktaro Lietuvis!

Kartais atsilanko į Prūsų Lietuvą kelintas Lietuvis iš Didž. Lietuvos, ir kada Prūsų Lietuviai pamato, koki jie inteligentai ir puikaus apšėjimo vyrai, tai iš dyvų akis išverčia. Mat, Prūsų Lietuviai mislyja, kad per „polakus“ Rusų Lietuvoje nėra puikesnių vyrų.

Nemažai buvo dyvų, kada anasyk per pokylį pas p. Smalakį anos pusės Lietuviai ėmė šokius vesti . . . P. Smalakys labai džiaugėsi, kad anos pusės vyrai aplankė jo namus ir pasirodė Prūsų Lietuviams. P. Smalakys nor dar labiau suvienyti inteligenciją abiejų Lietuvių, ir išreikšk savo norą, kad ant jo gimimo dienos atvyktų kuodaugiausiai puikių Lietuvių iš Didžiosios Lietuvos. Ir iš teisybės, tai būtų labai gražu, kad šaunus buris Lietuvių p. Smalakio namus aplankytų . . .

*) Polakai = sielininkai, troptininkai.

Simano Daukanto jubilėjus.

28 d. Spalio mėnesio šių 1893 metų su aks lygiai šimtas metų nuo gimimo garbingojo Lietuvos vyro, Simano Daukanto. Čionai netalpinsime ištisos biografias to brangaus mūsų patrijoto ir mokslininko, nėra ji jau buvo „Aušroje“ priminsime tiktai, kad didumas S. Daukanto raštų šiandien guli Kiviliuose pas D-rą Kaunackį, velionio raštininko giminieti. Mes girdėjome, kad p. Kaunackis yra labai meilingas žmogus ir norinėuosius tuos rankraščius apveizėti mielai pas savę priima. Taigi prie tos progos šimtmetinio Daukanto gimimo jubilėjaus reiktų nors vardus jo raštų pamonėti, kadangi atspausdinimas tur but dar neveik įvyks. „Budas senovės Lietuvių“ jisai pats atspausdino, o dabar „Vienybės Lietuvininkų“ redakcija vėlei į naujo tą veikalą atspausdino. Ta pati redakcija buvo pradėjusi aną metą spausdinti ir istoriją, ale kas žin delko vėl tulą laiką buvo apstojus, o dabar vėl pradėjo*). Pats Daukantas atspausdino dar daugiau savo smulkesnių raštų, ale vienok didumas vis pasiliko rankraščiuose, nespausdinta. Šiandien jau atsiranda ir pavienių Lietuvių ir draugysčių, kurios malonėtų padidinti lietuvišką literaturą, ir spaudina meukos vertės raštelius arba prastus vertimus iš svetimų kalbų; o nieks nepasirupina įgyti kelintą S. Daukanto rankraštį ir jį svetui areikšti. Tegul gi šitas mūsų patėmyjimas neuveina perniek, tegul anie rupintojai atsimenta Daukanto raštus, kada norės Lietuvai ar „naujiems metams“ arba ir šėip be jokios priekabės ką padovanoti.

O ypatingai norėjome čionai ant to nurodyti, kad šis šimtmetinis jubilėjus gimimo dienos S. Daukanto pridera mums atšvesti su ypatinga iškilmybe ir pagarba. Atmintis to vyro turi mums būti ypatingai šventa ir garbinga. Nuo to karžygio ir „mučelninko“ dvasios mes galime daug pasimokinti, nėra tai yra paveikslas visiško pasišventimo tėvynei. Mes šiandien rasi kelintas priderančai nė nepermanome galingos to didvyrio dvasios, kuri ragino ir vertė jį

*) Dabar pradėjo nuo pat pradžios spausdinti Daukanto istoriją M. Jankus Butėnuose. (Žiūrēt apšarsinima 1 1901)

dirbti ant naudos tėvynei be atvangos, be perstagio, be užmokesčio, be kokios matomos naudos ir be kitų šiek ar tiek egoistiškų motyvų.

Mes šiandien durbame sutartyje viens su kitu, viens kitą padrašindami, paragindami; mes šiandien jau turime keletą laikraščių, kame mūsų darbai patilpę gali mums atgabenti tula dorišką atlyginimą; o ir tai mes kelintas atšalame ir aptingstame; o Daukantas drbo beveik vienai viens ir matė, juog jo raštai pasiliks neatspausdinti jam gyvam bėsant, darbuose turėjo tiek trukdinių ir gaisinimų, o vienok neliovė dirbęs lyg amžio galui ir varguose numirė, nors pagal savo mokslą pas to laiko Rusijos valdžią butų galėjęs turtu ir garbe pasidžiaugti... Taigi pasirupinkime ta 28 d. Spalių priderančiai paminėti tą Lietuvos milžiną ir pasirupinkime įsigilinti į jo dvasią; pasisemkime iš tos versmės stropumo, kantrybės, vilties, o ypač meilės Lietuvos, kad galėtumėm ir mes atrasti nusiraminią ir džiaugsmą dirbti ant naudos ateisiančioms kartoms...

Žinios iš Amerikos.

Anuo tarpu buvo pasiliovę vaidai tarp Amerikos tarp klerikalų bei progresistų. Dabar progresistai vėl pradeda užsikabinėti per laikraštį „Garsas“. Nuo tulo laiko matomai tula mintresnė ranka pradeda tą laikraštį tvarkyti, o podraug ir įžymesni pobūdį jam gaminti. Paskutiniuose numeriuose gana smarkiai grumia kunigiją.

„Vienybė Lietuvninkų“ dabar gavo kitą redaktorių, tula p. Petraitį, kurs įžengtiniam straipsnyje laikraščio apreiškė. juog didžiū reformų „Vienybėje“ nedarysias, tiktai daugiau rašysias apie vietinių Amerikos Lietuvnių reikalus. Kaip p. Petraitis pasistatys prieš progresistus, dar nežinia.

D—ras Šlupas pradeda leisti per „Garsas“ pašaukimus į viso svieto Lietuvnius, kad dėtų pinigų ant išleidimo moksliskų knygų.

Galima matyti iš visoko, kad D—ro Šlupo propaganda kaštuoja daug pinigų ir kad „L. M. Draugystė“ pradeda tam tikslui nepritekti ištekliaus.

„Garsas“ šaukia, kad Lietuviai Amerikoje be mokyklų ištausta ir delto ragina Lietuvnius vieton bažnyčių įsteigti Amerikoje nors vieną gerą lietuvišką mokyklą.

„Vienybė Lietuvninkų“ jau seniai pradėjo garsinti, kad 25 dieną Spalių mėn. bus Pittstone Pa. seimas „Susivienijimo Lietuvnių Katalikų Amerikoje“, ir kviečia amerikiskųjų draugysčių delegatus kuoskaitlingiausiai į seimą atsilankyti. Kiti laikraščiai tyli apie seimą.

Baltimorės Lietuviai buvo ketinę išleisti naują laikraštį „Tiesa“, bet iki šiol dar nieko nepradėjo.

Nuo redakcijos.

P. P. Ž. Münchene prašo išreikšti jo širdingą padėkavojimą už suteiktą jam pagelbą. O pašalpa davė šios žmogystos:

K. Ob. — 10 rb.

Joniškis. — 3 rb.

M. D. S. — 1 rb.

Makal. — 2 auks. pr.

Chron. — 1 auks. pr.

Kadangi viršų minėtos aukos įvyko per nuošalę žinią, tai didumas skaitytojų, be abejojimo, nė nėsūpras kas čion per dalykas. Deltogi apreiškiame brangiems tautiečiams, juog Münchene mokinasai paišinių

(maliorystės) viens neturtingas Lietuvaitis; ir „Varpo“ redakcija, patyrusi vargingą padėjimą ano jauno tautiečio, ryžosi tuom tarpu nuošaliai keliems Lietuviams pranešti. Taigi ant šito pranešimo viršų paminėti vyrai sudėjo tuojaus tą pašalpa. O dabar apskelbiame, kad nuo 15 d. Spalių mėnesio pribus į Müncheną dar vienas Lietuvaitis iš Prusų Lietuvos, jaunikaits, kaip rodos, su gražiū talentu, kurį jau parodė nupiešdamas su pieša paveikslą jauno Vytauto, bet teipogi neturtingas. Taigi mes iš širdies velytume, kad geri Lietuviai neapleistų tų dviejų jaunikaicijų, neduotų pražuti talentui, bet kiek galėdami šelptų ir per tą pašalpa pagelbėtų lietuviškiems talentams pražysti ir juos pačius prie meilės savųjų ir tėvynės dar labiau patraukti. Tuodu jaunikaicijų iš pradžios pašelpos privalo pusėtinai daug, kadangi ant mėnesio jiems kaštuoja arti 100 auksinų (markių), ale užtai tai neilgai truks, nėsa toliaus jau jie bus prasilavinę ir galės jau ir patys iš savo uždarbio prisidurti. Mylėtojams paišinių ir abelnai dailų šelpimas anuodvieju jaunikaicijų turėtų kuolabiausia miela buti.

Aukas ant to dalyko prijima vardan „Varpo“ redakcijos **Dr. Bruažis, Tilsit (Ostpreussen).**

Pakvitavojimai.

Ant „Varpo“ reikalų 1892 metuose paaukavo:

Star.	1 rb.	V. Stn.	25 rb.
Jons Jurgis	25 rb.	Mark.	10 rb.
Paulius	25 rb.	Žil.	10 rb.
J. J.	2 rb.	Kr.	5 rb.
M—iai	177 rb.	Stefanija D.	5 rb.
Jungtas	30 rb.	Vaistininkas.	35 rb.
Sad.	2 rb.	Vaiš.	20 rb.
Žil.	10 rb.	Obel.	25 rb.
P. K.	15 rb.	Balandis	30 rb.
Ašaka	30 rb.	Kapsas	20 rb.
Dzukas ir K.	50 rb.	Pranc.	10 rb.
Miglaputis	30 rb.	V. P.	10 rb.
S. B. iš V.	10 rb.	Jakš. per Ter.	10 rb.

Viso labc 622 rb.

Gromatnycia.

P. Gold. P-skiuose. Pinigų 3 rb. gavome ir Jums issiuntėme NN. 3, 7, 8 su „Priedais“, o Nr. 9 be „Priedo“. Paskutinį pasiuntėme ant naujojo adreso.

Apgarsinimai.

Konstancijos Skirmuntaitės.

Z najstarszych czasow Plemienia Litewskiego z kartą geograficzn 163 puslapiai. Prekė 1 rb. 25 kap. gaunama pas M. Noveskį Tilžėje (Tilsit Ostpr.).

Ten pat galima gauti per žigunę (ir į Rusiją) „Varpelij“ valcą D-ro V. Kudirkos tiesiog į namus už 60 kapeikų.

Simano Daukanto

Lietuvos istorija

Pirma dalis — pirmas išleidimas.

Išleido J. K. Kauniškis. Gaunama pirkti pas M. Jankų Bitėnuose. Bittehenen per Lompoenen (Ostpr.).

Įtalpa: „Žvėriškasis nacionalizmas.“ *Mark-bis.* — Amžiaus dvasia. *Bitė.* — Rusvos dulkės (Taša). Lietuviskai vertė V. K. Ar reikalingi tam tikri ženklai ilgomjom i ir u išreikšti. *K. Obelaitis.* — Lietuvos istorija (Taša). Parašė Lietuvos vaikas. Gromatos iš svetur. — Ka žmogus gali kartais pramanyti *A-iš-B.* — Tėvynės varpai. — Sukilimas „čartistų“ Anglijoje 1834—1848 m. *Sidaras* — Svečiuos po Lietuva *P. A. Spečias* Iš Prusų Lietuvos. — Simano Daukanto jubilėjus. — Žinios iš Amerikos. — Nuo redakcijos. — Pakvitavojimai. — Gromatnyčia. — Apgarsinimai.